વર્નાક્યુલર ટેક્સ્ટ બૂક્સ ... ની

गुजराती त्रीज... ...डीना अर्थ.

મુંબઈ બેટની તથા મુંબાઈ ઈલાકાની ભૂગોળનો સાર.

બનાવનાર

નગીનદાસ

ફકીરભાઈ કાસીદાસ,

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર

ડાહ્યાભાઈ જગજીવનદાસ.

નવી સુધારેલી આવૃત્તિ ત્રીજી.

કીમત ૪ આના.

મુંબઈ;

"તત્વવિવેચક" પ્રેસ.

સને ૧૯૧૦.

ગુજરાતી ત્રીજી ચોપડીના અર્થ.

પાઠ ૧ લો.

બાળપોથી—નાનાં છોકરાંને ભણવાની ચોપડી.
મૂળાક્ષરો—સ્વર અને વ્યંજન.
બારાખડી-કક્કાનાં પદો.
રમુજી-આનંદ થાય તેવા
લાભ—ફાયદો.
જ્ઞાન—સમજ.
ડાહી ડાહી—શીખામણ લેવા લાયક.
શિખામણો—બોધ.
પદાર્થ પાઠો—વસ્તુઓની સમજના પાઠ.
વિષે—સંબંધી.
જોગ—લાયક
સરસ—સારી.
ઉમંગથી—હોંશથી.
આનંદ—ખુશાલી.
હોશીઆરી—ચાલાકી.
વાર્તાઓ—વાતો.
બારીક—ઝીણી.
મુકાબલો—સરખામણી.
અધિકારી-ઉપરી.
માહીતિ—સમજણ.
શરૂ કરી—શીખવા માંડી
મજાની—સારી.
રસીલી—મજા પડે તેવી.
પુસ્તકો—ચોપડીઓ.
સંબંધી—ના. વિષે
નદી—મીઠા પાણીનો રેલો પર્વતમાંથી નીકળી સમુદ્રને કે સરોવરને મળે તે.
દરીઓ—સમુદ્ર, સાગર
મેદાન—સપાટ જમીન.
સાદા—સહેલા.
નમુના—આકાર, ધાટ.
સામાન્ય—રોજ વપરાતી.
વર્ણન—હકીકત.
સોદો લેવા—ખરીદ કરવા
છેતરાશો—ઠગાશો.
ઉતાવળ—ઝડપ.
ખાતરી—તપાસ.
આળસ—સુસ્તી. [નાનું.
પોપટીઉ—સમજણ વિ-

પાઠ ૨ જો ભાગ ૨ જો

ગુજરાતી — ગુજરાતમાં વપરાતી ભાષા.
લિપિ—ભાષા. [શાસ્ત્રી.
બાળબોધ — બ્રાહ્મણી,
પંડિતો—વિદ્વાનો.
અંક—આંકડા.
અજ્જુ—હ્રસ્વ ઉ અને દીર્ઘ ઊ.
વરડુ-હ્રસ્વ ઇઅને દીર્ઘઈ.
ધોરણ—રીત.

પાઠ ૨ જો ભાગ ૨ જો.

નીપજે—થાય. [લખનાર.
લહીઓ—ઝડપથી સારૂં
લાલચ—લોભ.
લપટાવું-વળગવું [રોગી.
નર્યા—રોગવિનાના, નિ-
શ્રદ્ધા-વિશ્વાસ.
ઉદ્યોગી—મહેનતુ.
ચેન-ગમત,સુખ,નિરાંત.
ફક્કડ—શોખીલા, છેલ.
ઠાઠ—ડોળ, ભપકો.
અજુકતુ-પ્રસંગ વિનાનું.

માઠું-ખરાબ. [ખતના.
અસલના-પહેલાંના વ-
વિદ્યાભ્યાસ-ભણતર.
છેલ્લે-છેવટે.
તરેહના-જાતના.

પાઠ ૩ જો.

ઘરડો-બુઢ્ઢો.
ટટ્ટુ-નાનો ઘોડો.
મૂર્ખ-અક્કલ વિનાના.
હડહડતો-ખરેખરો પૂ-
રેપૂરો.
કળિયુગ-ખરાબ વખત.
જુવાન-ઉમર લાયક.
થોડે દૂર-જરા છેટે.
બુદ્ધિ-અક્કલ. [ખતમાં.
ખરે બપોરે-તાપના વ-
હિંડાડે-ચલાવે.
મોજથી-આનંદથી.
મુસાફરી-દેશાટણ.
ખર્યુંપાન-ઘરડો, મરવાને
થોડો વખત બાકી
હોય તેવો.
ફીકર-ચિંતા.
શરમાઈ-લજવાઈ.
જોસબંધ-ઝડપથી.
શ્રાવક-જૈન ધર્મી.
સંઘ-ટોળું.
દયા-રહેમ.

[illegible]ી-દયા વિનાનો,
[illegible]ય.
ઉઠાવા[illegible] ઉપાડી, ઉંચકી.
મેળો-બજાર.
જલદી-તાકીદે.
વીખરાઈ-વેરાઈ.
તોફાન-મસ્તી.
ફીકે-વીલે.
પસ્તાયા-ખેદ પામ્યા.

પાઠ ૪ થો.

પરગજુ-પરોપકારી.
સ્ત્રી પુરૂષ-ધણી ધણી-
આણી.
બાળક-છોકરૂં.
ઈશ્વર-પ્રભુ.
ભક્તિમાં-ભજનમાં.
ગાળતાં-કાઢતાં.
કૃપાથી-મહેરથી.
પુત્ર-છોકરો.
નરસિંહ ચૌદશ-ભગ-
વાને નરસિંહ અવ-
તાર લીધેલો તે દિવસ
ભંડાર-ખજાનો.
ઉપકાર-પાડ.
ગુજરી ગયા-મરીગયા.
ઉછેરવાનું-પાળવાનું.
સલાહ-શીખામણ.
અસર-લાગણી.

નીવડયો-થયો.
માનીતો-વહાલો.
માઠું-ખરાબ.
ઇચ્છે-ચહાય.
સાંઢ-આખલા.
અંતઃકરણમાં-મનમાં.
એકદમ-તરત. [લુગડું.
ફેંટો-માથે બાંધવાનું
ઘા-વાગેલું. [આપી.
વખાણ કર્યાં-શાબાશી
વૈદ-દેશી દાક્ટર.
આશ્ચર્ય-નવાઈ.

પાઠ ૫ મો.

કુટુંબ-સગાં વહાલાં.
ગુજરાન-પોષણ.
ધંધે-રોજગારે.
પ્રીતિ-પ્રેમ.
લગ્ન-વિવાહ.
ઉભરાઈ-છલકાઈ.
ખડ-ઘાસ.
આશીશ-આશરવાદ.
ખૂંચેલો-કળીગએલો.
ટંગાવી-લટકાવી. [ગાત.
ઇનામ-બક્ષિસ, ભેટ, સો-
થોભાય-ખોટી થવાય.
ધાડું-ગીચ.
ચોર-લુટારા.
જંગલી-ફાડી ખાનાર.

પ્રાણી–જનાવર.
બીક–ભય.
ઈજા–પીડા, દુઃખ.
સહીસલામત–સુખરૂપ.
સામેલ થયો–ભળીગયો.

પાઠ ૬ ઠ્ઠો.

અદલ–ખરો, વાજબી.
ઈનસાફ–ન્યાય.
હાલત–સ્થીતિ. [ધ્યાની.
ગામઠી–મહેતાજીની,પં-
ધંધામાં–રોજગારે.
વળગ્યો–લાગ્યો.
અક્કલવાળો–બુદ્ધિશાળી.
નશીબદાર–ભાગ્યશાળી.
ફાવતો–જામતો.
ખરીદ્યા–વેચાતા લીધા.
આબરૂ–માન, કીર્તિ.
મીલકત–પુંજી.

સલાહ–કહ્યાપ્રમાણે.
વર્તીશું–ચાલીશું.
કબુલાત–વચન.
દહાડોપાણી-મરણ ક્રિયા.
તોડ–નિકાલ.
વાહવાહ–વખાણ.

પાઠ ૭ મો.

પરમેશ્વર–ઈશ્વર.
સઘળું–બધું.[ળીઆમાં.
પોળમાં–મોહલ્લામાં, ફ-
લબ્બોટે–ગોટીએ.
સુશોભિત-સુંદર, રૂપાળા.
અટકાવ્યો–વાર્યો.
નજીવી–નાની, નકામી.
ટેવ–આદત.
સજા–શિક્ષા.
આસપાસ–ચોતરફ.
આકાશમાં–ગગનમાં.

અંતરમાં–મનમાં.
આભાસ–તેજ, પ્રકાશ,
અજવાળું.
ચાસ–ખેતરમાં કાઢેલા
હળના લીટા.
વિશ્વપતિ–દુનિયાનો ધ-
ણી પરમેશ્વર.
વાસ–રહેઠાણ.
ભોંયરૂં–ભોંયમાં ઉંડું ખો-
દીને બાંધેલો ઓરડો.
ઘડીએ–રચીએ કરીએ.
ઘાટ–ખરાબ વાત.
તાત–બાપ, ધણી.
ખાલી–નકામી.
કણી–રજકણ.
કામ–માટે.
ઠામ–ઠેકાણું.

કવિતાના અર્થ.

(૧)

અન્વય—(આપણી) આસપાસ, આકાશમાં, અંતરમાં (ઈશ્વરનો) આભાસ (છે, અને) ધાસ ચાસની પાસપણ વિશ્વપતિનો વાસ (છે).

અર્થ—આપણી ચારેતરફ, ગગનમાં અને આપણા મનમાં ઈશ્વરનું તેજ છે અને ખડ અને ખેતરોમાં કાઢેલા હળના લીટાની પાસે પણ પરમેશ્વરનું રહેઠાણ છે.

(૨)

અન્વય—ભોંયમાં દે[illegible] પેસી, કાંઈ વાત કરીએ (અને) મનમાં ઘાટ ઘડીએ તે જગનો તાત [illegible]

અર્થ—જમીનની અંદર બાંધેલાં ઘરમાં પેશીને કંઈ વાત કરીએ અને મનમાં કોઈનું ભુંડું કરવાનો વિચાર ગોઠવીએ તે પણ દુનિયાનો ધણી પરમેશ્વર જાણે છે.

(૩)

અન્વય—(એક) કણી મૂકવા કામ ખાલી જગ્યા ખોળીએ (પણ) કયાંએ જગકર્તા વિના (નું) ઠાલું ઠામ ન મળે.

અર્થ—એક રજકણ મૂકવા માટે પરમેશ્વર વિનાની ઠાલી જગ્યા શોધીએ પણ કોઈજગ્યા પરમેશ્વર વગરની ઠાલી મળે નહિ.

પાઠ ૮ મો.

ઇશ્વર—પરમેશ્વર.
સ્તુતિ-ઇશ્વરનાં વખાણ.
વિશ્વસ્વામી — જગતના ધણી.
શીશનામી-માથું નમાવી
દયાળુ—કૃપાળુ.
આપદા—દુઃખો.
ઉગારો—બચાવો.

દીનાનાથ—ગરીબ નિવાજ, ગરીબના બેલી.
આધાર—આશરો, ટેકો.
માત તાત—મા બાપ.
પાળનારા—પાલણકર્ત્તા.
કીધા છે—કર્યાં છે. [પાડ.
ઉપકારો—ગુણો, ફાયદા,
રાંક—ગરીબ. [નાના.
અજ્ઞાન—સમજણ વિ·
તુંથી—તારાથી.
અજાણી—ધ્યાન બહાર.

ક્ષમા—માફ.
વાંક—કસુર, ગુન્હો.
મતિ—અક્કલ.
છેક—બીલકુલ [ગવું તે.
પ્રાર્થના—ઇશ્વિર પાસે મા-
દીલધારો-મનમાં લ્યો.
કુટુંબી—સગાં વહાલાં.
સદા—હમેશાં.
ભક્તિ—ભજન.
શક્તિ—જોર.
નિવારો—ટાળો.

કવિતાના અર્થ.

(૧)

અન્વય—અહો! દેવના દેવ! હે! વિશ્વસ્વામી (પ્રભુ) હું શીશ નામી· આપની સ્તુતિ કરૂં (છું કે હે!) દયાળુ પ્રભુ આપદાથી ઉગારો. (હે!) દીનાનાથ તું મારો એક (જ.) આધાર (છે).

અર્થ—હે ! દેવના પણ દેવ હે ! જગતના ધણી પ્રભુ હું માથું નમાવીને તમારાં વખાણ કરૂંછું. હે ! દયાવાળા ઇશ્વર ! મને દુઃખીયાં બચાવો હે ! ગરીબોનાબેલી મારે ફક્ત તારો એકલાનો આશરો છે.

(૨)

અન્વય—(હે !) પ્રભુ ! આપ મારા માતને તાત છો, તમે સદા સર્વને પાળનારા છો, તમે (અમારા ઉપર) કરોડો ઉપકાર કીધા છે. હે દીનાનાથ

અર્થ—હે ! પ્રભુ ! તમે મારા માબાપ છો તમે હમેશાં બધાના પાલણ કર્ત્તાં છો અને તમે અમારા ઉપર કરોડો ગુણ કર્યા છે. હે ! ગરીબના બેલી.

(૩)

અન્વય—હું રાંકનો રાંક અજ્ઞાન પ્રાણી છું, મારી કશીવાત તુંથી અજાણી ન (થી) હે ! દયાળુ ! મારો વાંક ક્ષમા કરો. હે દીનાનાથ.

અર્થ—હું ગરીબનો ગરીબ અને સમજ વિનાનો પામર પ્રાણી છું મારી કોઈપણ વાત તારી જાણ બહાર નથી હે ! દયાવાળા પ્રભુ ! મારો ગુન્હો માફ કરો. હે ગરીબના બેલી.

(૪)

અન્વય—અમે બાળકો હાથ જોડી બોલીએ (છીએ કે) હે ! પ્રભુ અમારી મતિ છેક થોડી (છે) દયા લાવીને દીલ (માં) પ્રાર્થના ધારો. હે દીનાનાથ.

અર્થ —અમે બધા બાળકો હાથ જોડી કહીએ છીએ કે હે । પ્રભુ ! અમારી બુદ્ધિ ઘણી ઓછી છે માટે રહેમ આણીને અમારી માગણી મનપર લ્યો. હે ! ગરીબના બેલી !

(૫)

અન્વય—(હે ! પ્રભુ !) અમે ને અમારાં જે કુટુંબી જનો (છે તે) સર્વ શરીરે સુખી રહીએ (અને) આપ સદા સારા વિચારો આપજો. હે ! દીનાનાથ !

અર્થ—હે પ્રભુ ! અમે અને અમારાં જે સગાં વહાલાં છે તે સર્વે શરીરે સુખી રહીએ એમ કર અને અમને હમેશાં સારા વિચાર આપજો હે ગરીબના બેલી.

(૬)

અન્વય—મેં કાંઈ (પણ) આપની ભક્તિ કરી નથી. આપના ગુણ ગાવાની (મારામાં) શક્તિ નથી (તો) દયા લાવી દાસનાં દુઃખો નિવારો. હે દીનાનાથ.

અર્થ—હે ! પ્રભુ ! મેં આપનું કાંઈ પણ ભજન કર્યું નથી. તમારા ગુણ ગાવાનું મારામાં જોર નથી. તોપણ કૃપા કરી સેવકોનાં સંકટો ટાળો હે ગરીબના બેલી પરમેશ્વર મારે ફક્ત તારા એકલાનોજ આશરો છે.

પાઠ ૯ મો.

સિંહ—ફાડીખાનાર ભયંકર જનાવર.
ઉંદર—ઘરોની અંદર રહેનાર નાનું પ્રાણી.
દર—નાનાં પ્રાણીને રહેવાનાં ઘર.
છાંયે—શીળે.
ઉનાળો-ગરમીની મોસમ.
સપડાયો-પકડાયો. [જીજી.
કાલાવાલા-કરગરવું, આ-
ગુનો—વાંક.
માફ—ક્ષમા
આફત—સંકટ.
સેવક—દાસ, ચાકર.
હાજર—તૈયાર. [ક્ષીસ.
જીવતદાન—પ્રાણની બ-
મગરૂરી—બડાઇ.
ભાન—સમજણ.
વેળા—વખત.
શિકારી—પારધી.
જાળ—પ્રાણીઓને પકડવાને ગુંથેલીદોરીઓ.
ફાંફાં—વલખાં.
અકળાયો—ગભરાયો.
બૂમો—બરાડા.
એકદમ—ઝટપટ.
બદલો—સાટું.
સેવા—ચાકરી.
બજાવશે—કરશે.
કાતરી—કાપી.
મદદ—સહાય.
સાંભરતી—યાદ આવતી.
ગર્વ—અહંકાર, મગરૂરી.
બેવડો—બમણો.

પાઠ ૧૦ મો.

પ્રમાણિક-સાચવટવાળો.
વેપારી—દુકાનદાર.
ઘરાક—ખરીદદાર.
કીંમત—મૂલ્ય.
છેતરતો—ઠગતો. [બરૂ.
શાખ—વટ,વહેવાર, આ-
ઠરાવ્યા—પરઠયા.
ઉતર્યો—આવ્યો.
લોભાતાં—લલચાતાં.
પોલિસ-રૈયતની સંભાળ રાખનારા માણસો.

થાણું-ગેટ ; ચોકી.
અમલદાર-ઉપરી.
ફરજ-જરૂર.
કમાયો-રળ્યો.
લાભ-ફાયદો.
વૃદ્ધ-ઘરડા.
ભાઇબંધી-દોસ્તી.
કાશી-બનારસ.
પ્રથમ-પહેલાં.
આગ્રહ-તાણ.
કોલેરા-ઉલટી અને ઝા-
ડાનો રોગ.
મુસ્કેલી-મુસીબત.
વિધવા-રાંડેલી સ્ત્રી.
ધન્ય-શાબાશ.

પાઠ ૧૧ મો.

ગુજરાણ-પોષણ.
ચલાવતા-કરતા.
ભારી-સખત.
તુરંગ-કેદખાનું, જેલ.
નાદ-ટેવ, લત, આદત.
જાપ્તો-બંદોબસ્ત.
લાગ-દાવ.
ધનવાન-પૈસાદાર.
વિકટ-બિહામણી.
રાહ-વાટ. [સાક્ષર.
તાલેવંત-નસીબદાર, પૈ·
ભૂડું-ખરાબ.
તાકયું-ઇચ્છયું. [પ્રાણી.
મગર-પાણીમાં રહેનાર

પાઠ ૧૨ મો.

યુધિષ્ઠિર-ધરમ રાજા.
ક્ષમા-માફ.
કોપ-ગુસ્સો, ક્રોધ.
વર્તણુક-ચાલ.
પીતરાઈ-કાકાના છોકરા.
સહન થઈ શકયું-ખમાયું.
ઝેર-વિખ.
ઉપાય-ઇલાજ. [ઘેલા.
લાખના-લાખવડે બાં-
ફાવ્યો-ઉપાય ચાલ્યો.
ફોસલાવી-પટાવી.
જુગાર-જુગટું.
દગો-છેતરપંડી.
ફરજ-જરૂર.
ગાળવા-કાઢવા,ગુજારવા.
રૂચતી-ગમતી.
ખરે-સાચે.
નીચ-દુષ્ટ.
નીચપણું-દુષ્ટતા.
આનંદ-ખુશાલી; મજા.
ગંધર્વ-દેવતાના ગવૈયા.
સહન કરતાં-વેઠતાં.
લાગણી-અસર.
અપકાર-બીજાનું બૂંડું
કરવું તે.
લુચ્ચા-ખળ.
અદેખા-કીનાખોર.
બાકી-કમી.
ગળગળા-છાતી ભરાઈ
આવી આંખમાં પા-
ણી આવવાં.
આફતો-દુઃખો.
ગુસ્સેથતા-ક્રોધે ભરાતા.
વેરલેવું-ભુંડાશનું સાટું
વાળવું.
ડગતું-ચળતું.

પાઠ ૧૩ મો.

ડાહ્યો-અક્કલવાળો.
ન્યાયાધિશ-ઇન્સાફ કર-
નારા અધિકારી.
પારખી-ઓળખી,જાણી.
અદલન્યાવ-વાજબી ઈ-
ન્સાફ.
પ્રજા-રૈયત.
પ્રીતિ-પ્રેમ.
રાજકાજ-રાજ્યનાં કામ.
ચર્ચા-વાતચિત.
સાક્ષી-સાહેદ.
અઘરૂં-કઠણ.
ચતુર-શાણા. [વાપરી.
ઉપયોગ કરી બતાવ્યો-
અચરજ-નવાઈ.
તરવાર-સમશેર.

હક-માલેકી.
વિચાર્યું-વિચાર કર્યો.
ખરેખરી-સાચ્ચી.
ગળેપડુ પારકી વસ્તુ પચાવી પડનાર.
બુરા-ખ રાબ, ભૂંડા.
હાલ-સ્થીતિ, વલે.
સજા-શિક્ષા.

પાઠ ૧૪ મો.

ગૃહસ્થ મોટો માણસ
થાકીગયો-શકતી ઘટી ગઈ.
કુકડીને-ધણીજ.
બિચારા-બાપડા.
નિસાસો શોકથી નીચો શ્વાસ મૂકવો.
સુંદર-સોભિતિ.
મજા-ગમ્મત.
અભાગીયાના — ઓછા નશીબવાળાના.
નસીબમાં-કરમમાં, ભાગ્યમાં. [ગયું.
કરમાઇ ગયું-વીલું પડી
ચતુર-ચાલાક.
હાલત-સ્થીતિ.
ઉપાડી-ઊંચકી.
મૂકવા-મેલવા.
ફરમાવ્યું-કહ્યું.
લંગડો-લુલો.

ટેકો-આધાર.
પારકો-બીજાનો.
મેવા-ફળફળાદિ.
મિઠાઈ-ગળ્યા પદાર્થ.
કામનું-ખપનું.
પાડ-ઉપકાર.
કાયમ-ચાલુ.
મહેનત-યત્ન.
દરેક-એકએક.
ધ્યાન-ચિત્ત.
કદાપિ-કોઈ દહાડો.
શોધી-ખોળી.
જોઇતા-ખપ પડતા.
તંગી-ભીડ,
કપડાં-લુગડાં.

પાઠ ૧૫ મો.

મહોલ્લો-ફળીઆં, શેરી
મશ્કરી-મજાક,ઠઠ્ઠા,થેકડી
નોતરૂં-ઇજન,આમંત્રણ.
રંગીત-રંગેલા
પાટલો-લાકડાનું આસન.
છાછરો-ઉંડો નહિ તેવો.
થાળ-થાળી, રકાબી.
ખાર-ભાતને પાણીમાં રાંધી ચઢવા આવે ત્યારે દુધ નાખીને બનાવેલો ખાવાનો પદાર્થ.

ચપચપ-ઝટપટ.
મજા-ગમત.
જાણ્યું અજાણ્યું-સમજ્યો ન હોય તેવો દેખાવ.
ભોળા-ઠગાય તેવા.
આગ્રહ-તાણ.
ખાતર-બરદાસ.
પીરસેલો-મૂકેલો.
સાટું-બદલો.
મલકાવી-હસતું કરી.
સ્વાદે-મજાથી.
ઠીક-સારી
શરમાયું-લજવાયું.
સિવાય-વિના.

પાઠ ૧૬ મો.

સત્ય-સાચું.
ચિત-મન.
ચિંતન-મનન.
વાચક-બોલ.
નિશ્ચય-નક્કી.
ઉચરવું-બોલવું.
અસત્ય-જૂઠું.
બીજ-બી.
વૃક્ષ-ઝાડ
વિશાળ-મોટું.
ગુણકારી-ફાયદાવાળાં.
આશ્રય-આશરો.
છાંય-છાયા,છાંયડો.

પરિતાપ—દુઃખ.
વસે—રહે.
આફત—દુઃખ.
પ્રગટે—ફેલાય.
છળ—પ્રપંચ.
દુષ્ટ—ખરાબ.
મતિ—બુદ્ધિ.
ભય—બીક.

હટે—ખસે, ઓછી થાય.
છુપશે—ઢંકાશે.
દીપશે—પ્રકાસશે.
આંચ—નુકશાન, ઇજા.
સદાય—હમેશાં.
વદી—બોલી.
ક્લેશ—કંકાસ, સંતાપ.
અનેક—ઘણી.

હરે—મટાડે.
અન્ય—બીજું.
અતિ ઘણું.
રીઝશે—ખુશી થશે.
સ્વર્ગ—દેવનું રહેઠાણ.
ઝળકીત—પ્રકાશીત.
જશ—આબરૂ.
જોગ—કારણ.

કવિતાના અર્થ.

(૧)

અન્વય—ચિત સતનું ચિંતનરે કરવું, નિશ્ચય સત વાયક ઉચરવું, અસત્ય કામ કદિ કરવું નહિ અને જગે જશથી ઝળકીત ફરવું.

અર્થ—મનમાં સત્યનું મનન કરવું, નક્કી સાચા બોલ બોલવા, જૂઠું કામ કદિ કરવું નહિ અને દુનિઆમાં આબરૂ વડે પ્રકાશીત ફરવું.

(૨)

અન્વય—સત બીજથી વિશાળ વૃક્ષ થશે. (તેનાં) ગુણકારી મીઠાં ફળ ઉતરશે. (અને) છાંય તળે જન આશ્રય કરશે, (તેથી) પરિતાપ જતાં સૌસુખ મળશે.

અર્થ—સત્ય રૂપી બી વાવવાથી મોટું ઝાડ થઈ તેનાં ફાયદાવાળાં મધુરાં ફળ મળશે. અને સત્ય રૂપી ઝાડની છાયા નીચે ઘણા માણસો આશરો લેશે તેથી તેમનાં દુઃખો મટી જઈ બધાં સુખ મળશે.

(૩)

અન્વય—જગનાં સહુ કાજ સતમાં વસે (છે) અસતે જન આફતમાં પડશે. (જેમ) સત સુરજ (નું) તેજ ઘણું પ્રગટે) (તેમ) છળ દુષ્ટ મતિ ભય પામી હટે.

અર્થ—આ દુનિયાનાં બધાં કામ સત્યના આધારે રહેલાં છે. તો અસત્ય કામ કરવાથી માણસો સંકટમાં આવી પડશે. જેમ સત્ય રૂપી સૂર્યનું તેજ ઘણું પ્રકાશશે તેમ પ્રપંચી અને નઠારી બુદ્ધિ સત્યની બીકથી ઓછી થશે.

(૪)

અન્વય—કંઈ જોગથી સત્ય છુપાઈ જશે પણ છેવટ સત્ય ઉજાસ થશે. (જો) સુરજ કદી વાદળથી છુપશે. (તોપણ) નિશ્ચય છૂટી તે ફરીથી દીપશે.

અર્થ—કદી કોઈ કારણથી સત્ય ઢંકાશે તોપણ આખરે સત્ય ઉઘાડુ થઈ પ્રકાસશે. જેમ સુરજ કદિ વાદળાથી ઢંકાય છે તોપણ તે પાછો ખુલ્લો થઈ નક્કી ફરીથી પ્રકાશે છે.

(૫)

અન્વય—સતને આંચ નથી (તેનો) કદી નાશ ન (થી) સદાય સત્ય વદી જગ જીતવું. નિશ્ચય સત અનેક કલેશ હરે. ખરે સત્ય સમું અન્ય બળ નથી.

અર્થ—સત્ય વડે જરા પણ ઇજા થતી નથી તેમ તેનો કદિ પણ નાશ થતો નથી માટે હમેશાં સાચું બોલી દુનિયાને જીતવી. નક્કી સત્ય અનેક સંતાપો મટાડે છે. ખરેખર સત્ય સરખું જોર બીજું કોઈ નથી.

(૬)

અન્વય—સતમાં સદાય સાચું સુખ વસે (છે.) સતથી વિશ્વપતિ અતિ રીઝશે. સત્ય વિના બીજો કંઈ ધર્મ નથી (માટે) સત્યથી સ્વર્ગ-જીતી સદાય રીઝો.

અર્થ—સત્યમાં હમેશાં સાચું સુખ રહેલું છે અને સત્યથી પરમેશ્વર ઘણા ખુશી થશે, તેમજ સત્ય વગર બીજો કોઈ ધર્મ નથી માટે સાચું બોલી સ્વર્ગનાં સુખ મેળવી હમેશાં આનંદમાં રહો.

પાઠ ૧૭ મો.

મુસાફર—વટેમાર્ગુ.
રીવાજ—રીત, ટેવ.
વર્તમાનપત્ર—ન્યુસપેપર.
બાંકડો—બેન્ચ, પાટલી.
ઉત્તર—જવાબ.
શિક્ષકે—મેહેતાજીએ.
તંબુ—લુગડાનું ઘર.
સવારી—તાલુકા કે જીલ્લાના ગામોમાં ફરવું.
વાપરેછે—કામમાં લેછે.
સપાટ-ઢાળટેકરાવગરની.
ભરવાડ—બકરાં ઘેટાં ચરાવનાર.
ડુંગરા—મોટા ટેકરા. નાના પહાડ.
રખડેછે—ભટકે છે.
ચારો-ઢોરનેખાવાનું ઘાસ.
નેસ—રબારી ભરવાડને રહેવાનાં ઝુંપડાવાળી જગા.
ભલા—સારા. [તેવાં.
મીલનસાર — હળીજાય
પરોણા ચાકરી—મેમાનગીરી.
સાંભરે— યાદ.
વખાણ—ગુણ ગાવા.
ભારી—ત્રાસ આપનાર.
પૂજે—ચાકરી કરે.
ખરચવા—વાપરવા.

પાઠ ૧૮ મો.

શરીર—ડીલ.
સ્વચ્છ—ચોકખું.
તમાશો—રમત.
ખેલવા—રમવા.
ખેલાડી—રમત કરનાર.
સ્વરૂપવાન—રૂપાળો.
વરખ—સોના કે રૂપાનાં ઘણાં પાતળાં પતરાં.
બાળુ—રાતનું ભોજન.
બેભાન—ભાન વગરનો.
રડારોળ-બૂમ પાડી રડવું.
પાડોશણ—જોડમાં રહેનાર સ્ત્રી.
નવાઈ—અચંબો.
કુંટાળો—સુગ.
મોત—મરણ.
ચોટી—વળગી.
ખુલ્લાં—ઉઘાડાં.
મુખ્ય—મોટી.
મતલબ—હેતુ.
પાર પડતી—સફળ થતી.
લૂછી નાખવું—લોહવું.
ઝટ—જલદી.
કરકરા—જાડા.

પાઠ ૧૯ મો.

પ્રમાણિક—સાચવટવાળા.
ખેડુત—ખેતી કરનાર.
કણબી—ખેડુતની જાત.
ઉદ્યોગી—મહેનત.
સહેજ—જરા.
ઉપજ—પેદાસ. [રચ.
કરકસર—રીતસરનો ખ-
ફાયદા—ગુણ. [ઘરી
બચાવી—ફાજલપાડી,સંહળ—જમીન ખેડવાનું લાકડાનું ઓજાર.
ચરૂ—ત્રાંબાનો કડાં વાળો દેગ. [સિક્કા.
સોના મહોર—સોનાના
ધનવાન—પૈસાદાર.
ઉતરે—પાછો પડે.
અઘાટ—તમામ હકસાથે.
ફેંસલો—ચુકાદો.
વિદ્વાન—ભણેલા.
ચુકાદા—ફેંસલા.
નિર્ણય—નક્કી.
બંધ બેસતી—ફાવતી, ગોઠતી.
પસંદપડી—ગમી.
ઇશ્વર કૃપા—પ્રભુની મહેરબાની.
ખરેખર—સાચે.

પાઠ ૨૦ મો.

ઇનામ–બક્ષિસ. [હુર.
પ્રખ્યાત–નામિચો, મશ-
પાદશાહ-મુસલમાનરાજા
પરાક્રમી–બળવાન.
શોખીન–આનંદ લેનાર.
આસરો–મદદ.
દરબાર–રાજકચેરી.
ઉમરાવો–જાગીરદારો,
અમીરો.
વિષયો–બાબતો.
પાર-છેડો. [તાનો ઉપરી
ખજાનચી–નાણા ખા-
હુકમ કર્યો-ફરમાવ્યું,કર્યું.
નામદાર-મોટાનામવાળા.
ફટકા નેતર કે ચાબખા-
ના ઝપાટા
અચરજ–નવાઈ.
હઠ–આડાઈ.
આજીજી–કાલાવાલા.
હળવે હળવે–ધીરેધીરે.
વચન–બોલ.
નિશ્ચય–નક્કી ઠરાવ.
શરૂ થયું-ચાલુ થયું.
બસ–થયું.
ભાગીદાર–ભાગીયો.
શરત–ઠરાવ.
હજુરમાં–રૂબરૂમાં.

લાંચીઓ-રૂસ્વતખાનાર.
પહેરાવાળો- ચોકીદાર.
ગુસ્સો -ક્રોધ.
દ્રવ્ય–પૈસો, ધન.
માનીતો-વહાલો.

પાઠ ૨૧ મો.

આખલો–સાંઢ
મચ્છર -મગતરૂં.
તોફાની–મસ્તીખોર.
જંગલમાં–વગડામાં.
દોડે–ધાય.
કાયર થયો–કંટાળ્યો.
આંકી–ડામવડે નિશાન
કરી.
મરજી–ખુશી.
ફાટયો–મસ્તીખોર થયો
માતેલો-ફાટેલો.
ગર્વ–અહંકાર, મદ.
જબરો–બળવાન. [રતો
ગણગણતો–અવાજ ક-
નીચ–દુષ્ટ.
ચલાવવો–ઉગામવો.
પલકમાં–પલમાં, જરા-
વારમાં.
કચરી–ચગદી.
નબળો–જોર વગરનો.
યુક્તિથી–કળથી.
તોબા તોબા–હાય હાય.

પોકરાવી–બોલાવી.
ચટકા–ડંખ.
કાલાવાલા–આજીજી.
નસકોરાં–નાકનાં બેકાણાં.
ફુલાઈ–અહંકારી થઈ.
શબ્દો–બોલ.
અભિમાની–અહંકારી.
લાગ આવે–દાવ ફાવે.
ઉતારૂં–ઓછો કરૂં.
સપડાયો–પકડાયો.
ફાંફાં–વલખાં
છેવટે–આખરે. [ચારનો.
હલકામનનો–નીચ વિ-
ખૂબ–ઘણોજ.
નમ્ર–ગર્વ રહિત.
માઠાં–ખરાબ.
હલકો–નીચ.

પાઠ ૨૨ મો.

સાચો બાળક–ખરૂં બો-
લનાર છોકરો.
મિત્ર–ભાઈબંધ.
પુસ્તકાલય લાઇબ્રેરી,
કિતાબખાનું.
વૃત્તાંત–હકીકત.
અભ્યાસ કરતા–ભણતા.
બાળપણની–નાની ઉ-
મરની.
યાદ–સાંભરતી.

જાણવાજોગ – જાણવા જેવી.
ઇચ્છા–મરજી,
આનંદ–ખુશી.
કુહાડી લાકડાં કાપવાનું હથીઆર.
ધાર–કોર. [સે
આંગણામાં-બારણા પા-
સુંદર–સારૂં, શોભિતું.
વહાલું–પ્યારૂં.
કરમાઈ–સુકાઇ.
ખબર–જાણ.
હંમેશના–રોજના.
નિયમ–ધારા.
ધમકાવ્યા–દમ ભરાવ્યો.
જવાબ-ઉત્તર [હોંચ્યો.
આવીચઢયો-આવી પ-
સઘળાને–બધાને.
જરા–થોડો.
હીંમત–ધીરજ.
દીલગીરી–શોક.
અત્યારે–હમણાં.
કીંમત–મૂલ્ય.
લક્ષણ–ટેવ, ગુણ.
પારણું–ઘોડીઊં.
પંકાયો–વખણાયો.

પાઠ ૨૩ મો.

સુલતાન–બાદશાહ.
અયાઝ-એકફકીરનુંનામ.

જંગલમાં–રાનમાં, વગડામાં. [વાની રમત.
શિકાર–જનાવર માર-
ઝડપથી–ઉતાવળે.
આરામ–આશા એશ.
નજરે–દ્રષ્ટિએ.
ફકીર–મુસલમાન સાધુ,
બંદગી–નીમાજ, પ્રાર્થના.
ખરેબપોરે–મધ્યા-હે.
તરસ–પ્યાસ.
પાક–પાવન, પવિત્ર.
અલ્લા–ખુદા.
એહસાન–પાડ.
લાયક–જેવા.
હાજર–રજુ.
ભાવથી–હોશથી.
શાંત–ઠંડો.
વિનંતી–અરજ.
જાગીર–જમીન.
ઉમરાવ–અમીર.
લાભ–ફાયદો,
સાન–અક્કલ, સમજણ.
સાંઇબાવા–ફકીરને બોલાવવાની રીત.
સંબંધમાં–વિષે.
અંદેશો–વહેમ.
અદેખાઇ–ખાર, ઇર્ષ્યા.
ઇલાજ–ઉપાય.

ભંભેરવા–ખોટું સમજાવવા.
અસલ–પ્રથમની.
સ્થિતિ–હાલત.
આભાર–ગુણ, પાડ.
ઇર્ષાખોર–ખારીલા.
દેશનિકાલ–દેશપાર.

પાઠ ૨૪ મો.

પશુઓ-ચોપગાંજાનવર.
પંચ–પાંચ જાત.
વાદવિવાદ–તકરાર.
તુર્ત–તરત.
દરબાર–સભા.
ગણના–ગણતરી, ખુજ.
વલવલે–ટળવળે.
પય–દૂધ.
જુલમ–ત્રાસ.
પાર–છેડો.
વફાદાર–નીમકહલાલ.
પ્યારૂં–વહાલું. [આપું.
હલાલકરૂં–બદલો વાળી
સેવા–ચાકરી.
માનવી–માણસ.
ભાર–બોજો.
લાધે–નાખે.
બીનતકરાર-વાંધાવગર.
તનતોડીને–જાતે દુઃખ વેઠીને.
માલીક–ધણી.

પીઠ–વાંસો.	શ્રેષ્ઠ–ઘણો સારો.	કરાર–વિસામો, સુખ.
દરકાર–પરવા.	સરદાર–ઉપરી.	ગજ–હાથી.
સફર–મુસાફરી.	નિર્દોષી–નિરઅપરાધી.	અથડાય–કુટાય.
માર્ગ–રસ્તો.	ત્રાસ–હેરાનગતી.	ખલકમાં–જગતમાં.
જળ–પાણી.	કસાઈ–ખાટકી.	દંડે–સજા કરે.
ક્રુર–દુષ્ટ.	કરથી–હાથેથી.	કીરતાર–ઇશ્વર.
અંબાડી-હાથીનો સાજ.	ઠાર–મરીજવું.	કોપે–ગુસ્સે થાય.

કવિતાના અર્થ.

(૧)

અન્વય—પશુમાં એક તકરાર પડી (તેથી) પોતે વાદવિવાદ ચલાવા તુર્ત દરબાર ભરી અને ત્યાં નરનાર બેઠાં.

ગાય કહે—હું ગાય ગરીબડી (તેથી મારા) ગુણોની કોણ ગણના કરશે. (મારાં) વાછરડાં બિચારાં વલવલે ને બીજાં પય ખાય (તો પણ) જુલમનો ક્યાં પાર છે?

અર્થ—ચોપગાં જાનવરમાં એક તકરાર પડી તેથી પોતે વાદવિવાદ કરવા માટે તરત એક સભા ભરીને ત્યાં સઉ નર માદા બેઠાં. એટલે ગાય બોલી—હું ગાય ગરીબડી પડી એટલે મારા ગુણોની બુજ કોણ કરનાર છે. મારાં વાછરડાં બીચારાં દુધ વિના ટળવળે છે ને તે દુધ તો બીજા બીજા ખાઈ જાય છે તોપણ મારાપર ગુજરતા જુલમનો ક્યાં પાર છે?

(૨)

અન્વય—કુતરો કહે-હું પ્યારૂં વફાદાર પ્રાણી ધણીનું ધાન ખાઈ મનમાં માન રાખી તેનું નીમક હલાલ કરૂં છું (અને) રાતદિન સેવા કરનાર છું—વાદ૦

અર્થ—કુતરો કહે હું વહાલું નીમકહલાલ પ્રાણી છું તે ધણીનું અન્ન ખાઈ ધણીનું માન રાખી તેના ખાધેલા લુણનો બદલોવાળું છું અને રાત દીન સેવા કરૂં છું. પોતે૦

(૩)

અન્વય—ગધેડા કહે—મૂર્ખ માનવી મને હસે (છે) પણ ભાર કોણ ઉપાડે (છે) મણબંધી બોજા લા[illegible]ને બીન તકરાર ચાલુ (તોપણ) કહો (કે) જન ઉપકાર ક્યાં જાણે.

અર્થ—ગધેડા કહેછે કે અક્કલ વગરના માણસો મને હસેછે પણ સમજતા નથી કે ભાર કોણ ઉપાડે છે વજન બંધી ભાર ભરે તોપણ વગર વાંધે હું ચાલુંછું પણ કહો માણસો મારો ગુણ ક્યાં જાણેછે. પોતે વાદ૦

(૪)

અન્વય—ઘોડો કહે—(હું) તન તોડીને સેવા આપું, કદી હાર ખાઉં નહિ. માલીકને પીઠપર સ્વાર કરી લઇ રસ્તો કાપું (તોપણ) કહો કોણ દરકાર કરે છે-વાદ૦

અર્થ—ઘોડો કહેછે. હું શરીરે દુઃખ વેઠીને ચાકરી કરૂં છું કોઇ વખત પાછો હઠું નહિ અને ધણીને વાંસાપર બેસાડી મારગ કાપું છું તોપણ કહો કોણ મારી પરવા કરે છે.—પોતે૦

(૫)

અન્વય—ઊંટ કહેછે.-મુસાફરીમાં માર્ગ કાપવા હું દૂર સફર કરૂં (છું તોપણ) કોઈ ક્રુરમુસાફર જળકાજે મુજ જીવ લીએછે (પણ) હું મરતાં પરોપકાર કરૂં છું-વાદ૦

અર્થ—ઊંટ કહેછે કે મુસાફરીમાં રસ્તો કાપવા વાસ્તે હું ઘણી લાંબી મુસાફરી કરૂં છું તોપણ કોઈ દુષ્ટ વટેમાર્ગુ પાણીને માટે મારો જીવ લે છે છતાં મરતાં મરતાં પણ હું તેની તરસ મટાડીને પરોપકાર કરૂં છું પોતે વાદ૦

(૬)

અન્વય—હાથી કહે-રાજાની અંબાડી કેરો મુજપર આધાર છે મુજ પગલાંથી સ્વારી શોભે (ને) વળી દરબાર દીપે છે (માટે) પશુમાં હું શ્રેષ્ટ સરદાર છું-વાદ૦

અર્થ—હાથી કહેછે કે રાજાની અંબાડીનો મારાપર આધાર છે મારાં પગલાંથી સવારી શોભે છે અને વળી દરબાર પણ શોભે છે તેથી પશુમાં હું મોટો ઉપરી છું-પોતે વાદ૦

(૭)

અન્વય—બકરો કહે-(હું) તલ ત્રાસ આપું નહિ, તોય માણુસ મારૂં માંસ ખાવા કાજે તપે છે (અને) કસાઇ કરથી ઠાર બનું છું (કહો) નિર્દોષિને ન્યાય ક્યાં મળે-વાદ૦

અર્થ—બકરો કહે કે હું જરાપણ દુઃખ આપતો નથી તો પણ માણુસ મારૂં માંસ ખાવા માટે તલપે છે અને ખાટકીના હાથથી કપાઇ જાઉંછું કહો કે નિરપરાધી ને ક્યાં ઇન્સાફ મળે છે-પોતે વાદ૦

(૮)

અન્વય—બળદ કહે છે-મુજબળથી ખેડુત હળખેડે, મુજપર કુલ આધાર હુંજ વાહન કે વ્યાપાર (નો) રોજનો બોજ ઉપાડું તોય ઘડીનો કરાર ન હોય-વાદ૦

અર્થ—બળદ કહે છે કે મારા જોરથી ખેતી કરનાર હળખેડે છે. મારા પર તમામ દુનિયાનો આધાર છે. હુંજ સ્વારી કે વેપારનો રોજનો ભાર ઉંપાડું છું તો પણ મને ઘડીની આશાએસ હોય નહિ-પોતે વાદ૦

(૯)

અન્વય—ખર, બકરોને બળદીઓ ગજ, ઘોડોને ગાય (વગેરે) પ્રાણી બીચારાં પારકી આશા પર અથડાય (છે) જો ખોટાં કામે ખલ-કમાં દરબાર દંડે (તો) પશુ પંખીને પીડતાં કીરતાર કોપે નહિ?

અર્થ—ગધેડો, બકરો, બળદ, હાથી, ઘોડોને ગાય વગેરે પ્રાણી બીચારાં પારકી આશા ઉંપર કુટાયછે. જો ખોટાં કામ કરવાથી દુનિયામાં જ્યારે સરકાર સજા કરેછે તો પછી પશુ પંખીને દુઃખ દેતાં પરમેશ્વર કેમ ગુસ્સો ન કરે! કરેજ.

પાઠ ૨૫ મો.

ગુનો-વાંક.
કબુલાત-માનવું.
ધક્કો-હડસેલો.
આરસો-તકતો, આયનો.
ફૂટયો-ભાંગ્યો.
મા-નહિ.
બહાર-બારણું.
કસુર-વાંક ભૂલ.
કદાચ-કદી.
જાણે અજાણે-ધ્યાન બહાર.
નારાજ-નાખુશ.
બીક-ડર.
ઉદાસ-દીલગીર.
કશો-કંઈપણ.
દોષ-વાંક.
સંતાડવા-છુપાવવા.
સુધારી-બતાવી.
સજા-શિક્ષા.
સહન કરૂં-વેઠું.
સદ્ગુણી-નીતિવાળા.
નીવડે-થાય.

પાઠ ૨૬ મો.

મઝાની-સુંદર.
નિશાળ-શાળ[illegible] સ્કૂલ.
બાળાઓ-છોકરીઓ.
રંગ બેરંગી-જુદી જુદી જાતના રંગના.
ગળપટા-ગળે વીંટાળવાનો પટો.
ગુંથે-જકડે.
નામાં-હિસાબ લખવોતે.
લેખાં-મોંના હિસાબ ગણવાતે.
ઘાટ-આકાર.
પ્રદર્શન-બધી વસ્તુઓ ગોઠવીને મૂકેલી તે.
ઉપયોગમાં-ખપમાં.
ચીજો-વસ્તુઓ.
સાદડીઓ-ચટાઇઓ.
આનંદથી-મોજથી.
ચિત્રકામ-ડ્રૉઈંગ.
તલ્લીન-એક ધ્યાન.
વિષય-બાબત.
ખુબી-બલિહારી.
લાયક-લાયકીવાલા.
વર્તેછે-ચાલેછે.

પાઠ ૨૭ મો.

સંઘરો કરવો-એકઠું કરવું
કુદરત-ઇશ્વરી ચમત્કાર.
અવલોકન-ધારીને જોવું.
રાજધાની-રાજગાદી.
કિલ્લા-કોટ.
રચના-ગોઠવણ.
ખાણ-અનાજ ભરવાનો મોટો ખાડો.
ભુકરો-એક જાતનો પોચો પત્થર.
ગંજી-ઢગલો.
અગત્યની-જરૂરની.
આગગાડી-રેલગાડી.
આગબોટ-વરાળથી ચાલનારૂં વહાણ.
સાધનો-સાહિત્યો.
પુષ્કળ-ઘણુંજ.
નાણું-પૈસો.
દ્રવ્ય-નાણું
અવાર નવાર-વારાફરતી

કવિતાના અર્થ.

કીડી એ જંતુની જાત છે તો પણ જુઓ તે કેવી દાણા એકઠા કરેછે. અને બધી સાથે મળીને હમેશાં સંપથી દરમાં રહેછે.

પાઠ ૨૮ મો.

પરબ–તરસ્યા માણસોને પાણી પાવાની જગ્યા.
ગોળા–માટલાં.
સફેદ–ધોળા.
પિત્તળ-ત્રાંબાને જસતની મેળવણીથી બનાવેલી ધાતુ.
પ્યાલા–જામ, પવાલાં.
લોટો–કળશીયો.
મજુર–હેલકરી.
કઠિઆરા-લાકડાં વેચનાર
તડકામાં-તાપમાં.
ભારા-લાકડાની જુડીઓ.
ઉપાડી–ઉચકી.
વિસામો–થાક, આરામ.
ઉપજ–પેદાશ. [નથી.
ખરાદિલથી–સાચા મ-
આશીર્વાદ–આશિષ.
ટાળવામાં–નાશકરવામાં.
મનોહર–રમણીય.
શીતળ–ઠંડી
ધર્માદા-દાનમાં.

પાઠ ૨૯ મો.

શેખસલ્લી–તરંગી.
તરંગો–ખોટા વિચાર, મનના બુદ્દા.
તર્ક–વિચાર.
ઊઠાવે–દોડાવે.
ચિંતા-ફીકર. [ઓ.
ધાડવો–માટીનો દોરી-
મરઘી–કુકડી.
ઉદ્યમે–રોજગારે.
વળગ્યો–લાગ્યો.
ક્યારનો–કેવારનો.
માફક-પેઠે.
પંડિતો–વિદ્વાનો.
ચેતવ્યો–જાણીતો કર્યો.

પાઠ ૩૦ મો.

પતંગ–કનકવા.
ઉડાડવા–ચગાવવા.
નારાજ–નાખુશ.
ગભરાઓ–અકળાઓ
સપાટા–ઝપાટાથી.
ભરાઇ–વળગી.
મદદ–સહાય.
કાયરથવું–કંટાળવું.
પ્રયાસ–મહેનત, યત્ન.
ફાવ્યો–પાર પડયો.
આસમાન–ગગન.

પાઠ ૩૧ મો.

ડોલે–હાલે.
તરૂવર–ઝાડ.
ઝુલાવે–હીંચોળે. [તેવાં.
મનોહર–મનને ખુશી કરે
ગાન–ગાયન.
ધ્યાન ધરવું–ઇશ્વર સ્મરણ કરવું.
વને–વનમાં.
કલોલ–આનંદ.
ચણતાં–વીણી ખાતાં.
જળધારે–પાણીને ઓવારે.
નીજ–પોતાને.
પોઢે–સુવે.
માળ–માળામાં.
જંપતાં–નીરાંત થતી.
મળસ્કે–પરોઢીએ.
ધાય–દોડે.
પ્રીતે–હેતથી.
દીનાનાથ–પરમેશ્વર.
મધુરો–મીઠો
નિર્મળ–ચોકખું.
ઠરે–વિસામો લે.
હઠાવોદે–હરાવે.
ધાર્યુ–ઇચ્છાપ્રમાણે.
વશ–તાબે.
વિપત્તિઓ–આફત.
શોધી–ખોળી.
કામધેનું–મનધાર્યું આપનારી ગાય.
ચિંતવ્યા–મનમાંઇચ્છયા.
અપાર–ઘણો.

કવિતાના અર્થ.

(૧)

અન્વય—તરૂવર ડાળીઓ ડોલે, પવન પાન ઝુલાવે, મનોહર પંખીઓ સુંદરગાન ગાતાં ઊડે, (તે) સુંદર ગાન ગાતાં, ઇશ્વરનું ધ્યાન ધરતાં, (ને) વને કલોલ કરતાં, રોજ આનંદે ફરવાં સંપે સાથ રહેતાં, પ્રીતનો પડદો ખોલે, તરૂવર ડાળીઓ ડોલે, (તેથી) પંખી રોજ સુખીઆં (છે.)

અર્થ—જંગલમાં ઝાડોની ડાળીઓ ડોલે છે અને જાણે પવન પાંદડાંને હીંચોળતો હોયની તે વારે મનોહર પંખીઓ મજાનાં ગીત ગાતાં ઉડે અને તે મજાનાં ગાયન ગાતાં ને વળી પરમેશ્વરનું ધ્યાન ધરતાં (દેખાયછે) વળી પંખીઓ વનમાં આનંદ કરતાં ફરતાં દેખાય છે. અને સાથે સંપથી રહેછે તેથી હેત પ્રીતનો અંતરાય તુટી જઈ પ્રેમમાં વધારો થાયછે. આવીરીતે ઝાડોની ડાળીઓ હાલેછે તેથી પંખીઓ રોજ સુખીઆં છે.

(૨)

અન્વય—કોઈ વનફળ ખાયછે, કોઈ કણ ચણતાં જાયછે, કોઈ ફૂલ રસ ચૂસેછે, કોઈ વનસ્પતિ ખાય (છે) કોઈ વનસ્પતિ ખાય ને જળ ઘાટે દોડી જાય (ત્યાં) સૌ મળી સંપે નાય. પછી નિજ વાટે વળતાં. સાંજે માળ (પર) પોઢે (અને) બાળક જોઈ જંપતાં (વળી) મળસ્કે ઉઠી ધાય (ને) કોઈ વનફળ ખાયછે.

અર્થ—કેટલાંક વનમાંથી ફળ ખાયછે. કેટલાંક દાણા વીણી ખાતાં જાય છે કેટલાં ફૂલોમાંથી રસ ચૂસે છે. કેટલાંક કુમળાકુમળા, છોડવા અને ઝાડોનાં પાંદડાં ખાયછે. કોઈ ઝાડપાન ખાય અને પાણીના ઓવારા તરફ દોડી જાય ને ત્યાં બધાં ભેગાં થઈ હળીમળી નહાય, પછી પોત પોતાને રસ્તે પડે. સાંજે માળામાં સુએ અને પોતાનાં બચ્ચાં જોઈ નીરાંત વળે મોટા પરોઢીઆમાં ઉઠીને જંગલમાં દોડે અને કોઈ કોઈ વનફળ ખાય છે.

(૩)

અન્વય—ભલી ભાતનાં ફળ ઝુલે વિધવિધ જાત મેવો દીનાનાથ દીધો (તે) સૌ પંખી પ્રીતે જમે. દીનાનાથ ખેતરમાં પાક પૂરો દીધો (તેએટ-

લોકે) ખંત રાખી ખાએ (તોપણ) મધુરો માલ ખૂટે નહિ. (તે ખાઈ સદા સંતોષ ધરી નિત્ય નિર્મળ જળ પીએ (પછી) નીજ ઠામ આવી ઠરે- ફળ ભલી ભાતે ઝુલે.

અર્થ—સારી રીતનાં ઝુલતાં ફળ અને જુદી જુદી જાતનો મેવો પરમેશ્વરે આપ્યો છે તે પંખીઓ બધાં હેતથી ખાયછે વળી પરમેશ્વરે ખેતરમાં પૂરેપૂરો પાક આપ્યો છે તે એટલો આપ્યો છે કે ખંત રાખીને ખાધાજ કરે તોપણ એ મીઠો માલ ખૂટે નહિ. તે ખાઈને હમેશાં સંતોષ રાખી નિત્ય ચોકખું પાણી પીએ અને પોતાને ઠેકાણે આવી શાંત થાયછે અને ફળો સારી રીતે ઝુલેછે.

ઉદ્યમ વિષે.

અન્વય—ઉદ્યમથી એકલો (હોય તોપણ) હજાર ને હઠાવીદે. ઉદ્યમથી ધાર્યું ધન ધાન્ય મેળવાય છે. ઉદ્યમથી રાજ અધિકાર કાંઈ દૂર નથી. ઉદ્યમથી દેવ દાનવ વશ કરાય છે. ઉદ્યમથી તરત વિપત્તિઓ વેરાઈ જાય. (વળી) ઉદ્યમીઓ ધૂળમાંથી પણ સોનું શોધી જાયછે. અરે બાળ તુ તો ઉદ્યમને કામધેનું જાણ (તેથી) ચિંતવ્યા પ્રમાણે અપાર લાભ પમાય છે.

અર્થ—ઉદ્યમથી માણસ એકલો હોય તો પણ હજારો માણસને હઠાવીને પોતે આગળ પડે. ઉદ્યમથી મરજી પ્રમાણે ધન ધાન્ય મેળવાય છે. ઉદ્યમથી રાજ અધિકાર લેવો હોય તેપણ છેટે નથી મતલબ કે તેપણ મળેછે ઉદ્યમથી દેવ અને દૈત્યો પણ તાબે થઈ જાયછે. ઉદ્યમથી બધી આફત જતી રહેછે. વળી ઉદ્યમ કરનાર માણસો ધૂળમાંથી પણ સોનું ખોળી જાય છે. માટે હે બાળકો તમે ઉદ્યમને ઇચ્છેલું આપનારી ગાયના જેવો ગણો કારણ કે તેથી પણ એ ગાયની પેઠે મનમાં ઇચ્છયા પ્રમાણે ઘણા લાભો મળેછે માટે સૌએ આળસ છોડીદઈ ઉદ્યમ કરવો.

પાઠ ૩૨ મો.

પટેલ—ગામનો ઉપરી.
બજાવેલી—કરેલી.
વંશપરંપરા-પેઢીદરપેઢી
ભોગવટા—વાપર, વપરાશ [ખેડાય તેટલી.
સાંતીની—એક હળ વડે
પ્રકાર—જાત, વર્ગ.
લાડમાં-પ્યારમાં.
ઉછરેલો—મોટો થએલો.
સાથી—ભાગીઆ, સોબતી.
લુચ્ચા-ખળ.
પુંજી—દોલત.
ઇચ્છતા-મરજી કરતા.
ડહેલી—ખડકી.
હુક્કો—હોકો, ગુડગુડી.
સમાન—જેવું.
બળ—જોર.
મેઘ—વરસાદ.
જળ—પાણી.
નજર—દેખરેખ.
ખાતરી—વિશ્વાસ.
માફક—પેઠે.
મદદ—સહાય.

પાઠ ૩૩ મો.

ચોકખાઈ—સફાઈ.
બેનપણી—સહી.
પીડાય—દુઃખી થાય.
ગંદું—ગોબરું, ગોબરૂ.
નિરોગી—આરોગ્ય.
જરૂર—ખપ, કાજ.
ઠામઠામ—ઠેકાણે ઠેકાણે.
જંતુઓ—જીવડાં.
સુધરતી—સારી થતી.
ખુલ્લાં-ઉઘાડા.
બિછાનાં-પાથરણાં.
ભીનાશ-ભેજ.
મેલું-ગંદુ
ચકલી-કળ, કોક.
એકઠું-ભેગું.
લકવો-સંધીવાનો રોગ.
જાજરૂ-સંડાસ
મોરીઓ-ગટરો. [દબો.
દુર્ગંધી—ખરાબ વાસ, બ-
તદ્દન—બીલકુલ

પાઠ ૩૪ મો.

વૃદ્ધ—ઘરડા.
પાટવી—મોટા.
નિશ્ચય—ઠરાવ.
સમાચાર—હકીકત.
ફેલાતાં—ખબર પડતાં.
અદેખાઈ—ખાર. દ્વેષ.
ઉથાપશે—લોપશે ફેરવશે
સંદેહ—શક, વહેમ.
સલાહ—વિચાર.
વરદાન—રાજીથઈ માગવાને આંપેલું વચન.
વનવાસ-વનમા રહેવાનું
શોક-દીલગીરી.
દેહ મૂકયો—મરણ પામ્યા
પ્રજા—રૈયત.
ધિક્કાર—વખોડવું.

પાઠ ૩૫ મા.

નટ—અંગકસરતનાખેલ કરનાર.
જોસથી—જોરભેર.
ધરી—પકડી,
ખુબી—સફાઇ.
ગુલાંટ—ગોથું.
ઝમકારા—ચમકારા.
ચમકે—ઝળકે.
શાબાસ—વાહવાહ.
દરકાર—પરવા.
સ્થિર—ટટાર.
સફાઈ-ખુબી.
ચમત્કાર-નવાઈ.
નજર બંધી—જોનારની આંખને ભુલાવામાં નાંખવીતે.
ખુબીદાર—ચમત્કારી.

પાઠ ૩૬ મો.

ગ્રીષ્મ—ગરમ ઋતુ.
મહિમાય—મોટાઇ.
નિરખી—જોઇ.
શીતળ—ઠંડી.
કોકિલા-કોયલ.

ટહુકા–બોલ.
ધરતી–જમીન.
તપતી–ગરમ થતી.
તરૂમાં–ઝાડોમાં.
લહી–લઇ, જોઇ.
શાખ–ઝાડપર પાકેલી કેરી.

સુકેશરી–સારી કેશરી–આ રંગની.
રસદાર–ઘણા રસવાળા.
હરતી–ખેંચતી.
ઠરતી–વસતી,
ઉકળાટ–બફારો,
આમ–આંબો

પરખાઉં–ઓળખાઉં.
કંઠ–સાદ, ગળું.
સંગિત–ગાયન.
સૂર–તાલ.
પ્રસારી–ફેલાવી.
પ્રફુલ્લ–ખીલેલો.

કવિતાના અર્થ.

રોળાવૃત્ત.

અન્વય—ઝાડની શીતળ છાંય, ફળ ફૂલ હરખી ઝુલે, આ આંબો શોભાય (તેમાં) કોકીલા ટહુકા કરતી, (વળી) ધરતી તપતી જાય (અને) મોગરે સુગંધ ભરતી (એવો) ઇશ્વરનો મહિમાય ગ્રીષ્મમાં નીરખી લીધો.

અર્થ—ઝાડોની ઠંડી છાંયા. ફળો અને ફુલો આનંદે ઝુલેતે આ આંબાના ઝાડોની શોભા. વળી તેમાં ટુહુ ટુહુ કરતી કોયલો. જમીન દીવસે દીવસે વધારે ગરમ થતી જાયછે તે અને મોગરો પણ સુગંધીદાર બને છે એવી ઇશ્વરની મોટાઇ ગ્રીષ્મ એટલે ગરમીની ઋતુમાં જોઇ.

તોટક વૃત્ત.

(૧)

અન્વય—હસતી રમતી વસંત વનમાં (અને) તરૂમાં ભમતી (ભમતી) મોર દઇ ગઇ પછી ગ્રીષ્મ થતાં કેરી બહુ ફળી (તેને) ભલી લીલી લહી જનો લલચાય (છે.)

અર્થ—હસતી રમતી વસંત ઋતુ જંગલો અને ઝાડોમાં ફરતી ફરતી (મને) આંબાને મોર દઇ ગઇ. પછી ગરમીની ઋતુ થઇ એટલે આંબાપર બહુ કેરી આવી તેને સારી લીલી છમ જેવી જોઇને માણસો તે લેવાને માટે લોભાય છે.

અન્વય—અતિતાપ પડે (તેથી) શાખ થઈ ખરે, (પછી) રસદાર (થઈ) સુકેશરી રંગધરે. તે રસથી જગનું ચિત્ત હરતી કેરી તણી ખુબી દીલમાં કરતી (છે).

અર્થ—એ ઋતુમાં ઘણોજ તાપ પડેછે તેથી કેરીઓ ઝાડ પર પાકીને ખરી પડેછે પછી ઘણા રસ વાળી થઇ તેનો સારો કેશરીઓ રંગ થાય છે તે રસથી બધા લોકોનું મન પોતા તરફ ખેંચે છે એવી કેરીની ઘણી બલિહારી મનમાં લાગેછે.

દોધક છંદ.

(૧)

અન્વય—જુઓ ગ્રીષ્મ ઉકળાટ ધરેછે, પંખી ઉડીવને વન ફરેછે હું (કોયલ) ટહુકે જન ચિત્ત હરૂં છું (અને) આમ્ર તરૂપર વાસ કરૂં છુ.

અર્થ—જુઓ આ ગરમીની ઋતુમાં બફારો ઘણો થાયછે. પંખીઓ ઉડીને વને વન ફરેછે કોયલ પોતાના ટહુકાથી માણસોનાં મન હરેછે અને આંબાના ઝાડ પર રહેછે.

(૨)

અન્વય—હું શ્યામ શરીર વડે પરખાઉં (અને) કોમળ કંઠ વડે વખણાઉં (વળી) સંગિતના સૂર સમજાવું (છું) અને મનોહર વાડી ખૂબ ગજાવું (છું).

અર્થ—હું મારા કાળા રંગના શરીરથી ઓળખાઉંછું અને મારા મધુર ગળા (સાદ) વડે વખણાઉં છું હું માણસોને ગાયનના તાલ સમજાવું છું અને મનને આકર્ષે એવો બાગ ઘણોજ ગજાવી મૂકું છું.

નારાચ છંદ.

અન્વય—જુઓ આ બાગ મધુર મોગરે રૂપેરી (હોય તેવો) દીપે (છે) વેલમાં ફુલેલ કળી અંગમાં સુગંધ ભરેછે. (એવો મોગરો) હું અનેક પાંખડી પ્રસારી ઝારી રૂપ બન્યો છું (અને) મને ગ્રીષ્મનો પ્રફુલ્લ બાળ સહુજને ગણ્યો (છે.)

અર્થ—જુઓ આ બાગ સફેદ મોગરાનાં ફૂલોવડે રૂપેરી હોય એવો શોભેછે વેલોની અંદર ફુલેલી ફળીઓ શરીરમાં સુગંધી આપે છે હું મોગરો ઘણી પાંખડીઓ ફેલાવી ઝારીના જેવો દેખાઉં છું મને બધા લોકો ગ્રીષ્મના ખીલેલા બાળકના જેવો ગણે છે.

ઇંદ્રવજરા.

અર્થ—સારી રસથીજ ભરેલી કેરી હોયછે, કોયલ ટહુકાથી ઘણી વખણાય છે બટ મોગરાની મીઠી સુગંધી હોયછે. એવી સારી રસિક ગ્રીષ્મ ઋતુ અમે સૌએ જાણી.

પાઠ ૩૭ મો.

જંગલી—જંગલમાં રહેનારા.
પાદરી—ધર્મગુરૂ.
બોધ—શિખામણ.
ઇમારતી—ઘર બાંધવામાં વપરાતાં લાકડાં.
આઘેના—વેગળેના.
સિવાય—વગર.
સંબંધમાં—સહવાસમાં.
અભણ ઢોઢ. [કામ.
બાંધકામ-ઘર બાંધવાનું
કુશળ—હોશિઆર.
શરૂ—ચાલુ.
કાટખૂણો—ઘરબાંધવામાં વપરાતુ લાકડાનું ઓજાર.
જલદી—ઉતાવળે.
ઓજારો—હથીઆરો.
ભીલ—કોળી, દુબળા વગેરે જંગલમાં રહેનારી જાત.

પાઠ ૩૮ મો.

નમુનો—આકાર, નકલ.
બહાદુરી—જોરાવરી.
જોડે—સાથે.
વહેણ—પ્રવાહ.
કીલ્લો—કોટ.
ખંડેર—ભાંગેલાં ઘરો.
મુશ્કેલ—અઘરૂં, કઠણ.
ચઢાવ—ચઢવાનું.
દિવાલો—ભીંતો.
બુરજો-કિલ્લાનેખૂણે ઉંચો ચણેલો ગોળ ભાગ.
કસ્બો—તાલુકાનું મોટું ગામ.
નજીક—પાસે
રૂપેરી—સફેદ રંગનો.
તળેટી—ડુંગર પાસેની નીચી જમીન.
ખીણ-બે ડુંગર વચ્ચેની નીચી જમીન
પગથી—એક માણસથી ચલાય એવો સાંકડો રસ્તો, કેડી.
દેખાવ—જોવાનું.
રમણીય—સુંદર.
સપાટાબંધ—જલદી.
આકૃતિ—આકાર, ઘાટ.

પાઠ ૩૯ મો.

બોડા—ઝાડપાનવગરના.
ભેખડો—ચીરા, ટેકરા.
ટુકડા—કડકા.
ઘસડાઇ—તણાઈ.
બંગલા—બેઠાઘાટનાં ઘર.
દેવસ્થાનો-દહેરાં, દેવળો.
નબળી—પાક નથાય તેવી.

પીગળેલો—ગરમીથી પ્રવાહીરૂપે થએલો.
ઉપસી—ફૂલી, ઉંચી થઈ.
કોતરી—કોચી.
ભિંજાય—પલળે.
પૂલો—નદી ઉતરવાને પાણીથી ઉંચે ટેકા મૂકી બાંધેલો રસ્તો.

પાઠ ૪૦ મો..

સરોવર—મોટું તળાવ.
જેઠ મહિનો—ઉનાળાનો છેલ્લો અથવા વરસનો આઠમો મહિનો.
મેળાપ—ભેટો.
પૃથ્વી—જમીન.
પચીજાય—નીચે ઉતરી જાય.
વહેળા—નાની નદીઓ.
પ્રવાહ—વહેણ, રેલો.
નિચાણ—ઢળતી જગા
સમુદ્ર—સાગર, દરિઓ.
ધોધ—ઉંચેથી નીચે પડતું પાણી.
શક્તિ—જોર, બળ.
ખડક—પત્થરના ટેકરા.
ભૂકે ભૂકા—ચૂરે ચૂરા.
પુષ્કળ—ઘણીજ.
નદીનુંમુખ—નદી સમુદ્રને મળે તે જગા.
બેટ—ચારે તરફ પાણીને વચ્ચે જમીન હોય તેને.
ચમકારા—ઝબકારા.
સરિતા—નદી.
નિર્મળ—ચોખ્ખું.
નીર—પાણી.
તીર—કાંઠો, કિનારો [ના.
ચિત્રવિચિત્ર-ભાત ભાતનાવણ—નહાવાનું.
ધોવણ—ધોવાનું.
પાનનું—પીવાનું.
પિછાણીએ—જાણીએ.

કવિતાના અર્થ.

અન્વય—નિર્મળ નીરે ભરેલી સુંદર સરિતા જુઓ તેને તીરે નાનાં મોટાં તરૂ ઉગેલાં (છે.)

અર્થ—ચોખ્ખા પાણીથી ભરપૂર રૂપાળી નદી જુઓ તેના કાંઠા ઉપર નાનાં મોટાં ઝાડો ઉગેલાં છે.

અન્વય—તેમાં ચિત્રવિચિત્ર રંગિત માછલાં ગમ્મત કરતાં (અને કિનારે પશુ લીલું લીલું ઘાસ ચરતાં (જણાય છે)

અર્થ—એમાં ભાતભાતના રંગનાં માછલાં મજા કરતાં અને કાંઠા ઉપર લીલું છમ જેવું ઘાસ ચરતાં પશુઓ જણાય છે.

અન્વય—સોનગરની સુંદર સોભા નિશ્ચય નદીથી જાણીએ. (અને) નાવણ, ધોવણ (અને) જળપાનનું મોટું સુખ પીછાણીએ.

અર્થ—બધા શહેરોની સારી સોભા નક્કી નદી વડેજ છે તેમાં નાવા ધોવા અને પીવાના પાણીનું મોટું સુખ (મળે છે.) જાણવું.

પાઠ ૪૧ મો.

દરિઓ–સમુદ્ર.
મહાસાગર–મોટો સમુદ્ર.
ખલાસી–વહાણ હંકારનાર, ખારવો.
આગબોટ–વરાળથી ચાલતું વહાણ.
નોકર–ચાકર.
લેવાને–તેડવાને.
મમરા–કુરમરા, ચોખાને પલાળી શેકીને ફુલાવેલા. [કિલો
બહોળો–ઘણી જગા રોજયો–એકઠોયએલોભાગ
ભરતી ઓટ–પાણીની ચઢ ઉતર.
મોજાં–તરંગ, લહેરો.
પછાડે–અફાળે.
છાયા–પડછાયો.
બોટ–નાનું વહાણ.
કોડીઓ, શંખલા, છીપો } દરિઆઈ પ્રાણીને રહેવાનાંઘર.
આણી–લાવ્યો.
ગમે–પસંદ પડે.

પાઠ ૪૨ મો.

મરજી–ઇચ્છા.
જ્ઞાન–સમજણ.
ભૂગોળ–પૃથ્વીના ગોળા ઉપરની રચના.
ટંડેલ–વહાણનો ઉપરી ખલાસી.
માહીતી–ખબર. [તેવી.
પૂરતી–બરાબર, જોઇએ
મગીઆ–મગના દાણા જેવડી.
ઠરેલો–જામેલો. [સાતો.
કોતરાતો–કોરાતો, ધ-
ભૂશિર–જમીનની અણી લાંબી થઈ સમુદ્રમાં ગએલી હોય તે.
ઉલટું–અવળું.
ધુસે–પેસે.
અખાત–સમુદ્રનો ફાંટો લાંબો થઈ જમીનમાં ગએલો હોય તેને.
ઉપસાગર–પહોળા મોનો અખાત.
મુદતથી–વખતથી.
કાંપ–પાણીમાં તણાઈ આવેલો કાદવ કચરો.
ક્રિયા–કામ.

પાઠ ૪૩ મો.

આરામ–વિસામો.
કારીગરો–સુતાર, લુહાર કુંભાર વણકર વગેરે.
વસવાયાં–ગામની વસ્તીનું કામ કરનારા કારીગરો.
આરા–પઇડાના દાંડા.
મજબૂત–કઠણ. [તેવું.
ટકાઉ–ઘણા વખત ચાલે
ધમણ–પવન ફુંકવાનો દેશી સંચો.
તણખા–ચીણગારીઓ.
વાટ–પૈડા ઉપર ચડાવવાની પાટી. [વી રીતે.
સજ્જડ–ઉખડે નહિ તે-
ચાકડો–લાકડાના પૈડા જેવું કુંભારનુ ઓજાર
લોંદા–લુઆ, પીંડા.
કોસમાં–ગાઉમાં.
ઝાંપે–દરવાજે. [ઓજાર.
ફાળકો–સુતર વીંટવાનું
તાણાવાણા–કપડું વણતાં ઉભાઆડા દોરા આવે તે.
ખાદી–જાડું કપડું, ગજી.
જાજમ–પાથરવાનું રંગીત બીછાનું.
શણ–એક જાતના છોડના રેસા.

પાઠ ૪૪ મો.

ગામ–જેમાં થોડાં ઘર- હોયતે. [હોયતે.
શહેર–ઘણાં ઘરને બજાર

ખુદ્દી-રજા.
ખેલતા-રમતા.
ગિલ્લી દંડા-લાકડાના એ-
નાના મોટા કકડા
વતી રમવું તે. [થવો.
દહાડો વળવો – ફાયદો
ફેર-તફાવત.
રોઝો-જાણીતા માણસો-
ની કબરો બાંધેલાં
મકાન. [ચેલાં ચિત્ર.
કોતરકામ-પત્થરમાં કો-
ટપાલ-ડાક, પોષ્ટ.
ઑફીસ-લખવાનું કામ
કરવાની જગા, કચેરી.
વળાય-સાફ થાય.
બજાર-ચૌટાં.
સાંચાઓ-યંત્રો, મીલો.

પાઠ ૪૫ મો.

ગોમતી પુર-અમદાવાદ
પાસેનું ગામડું.
તગાવી-ખેડુતને સરકારે
વ્યાજે ધીરેલા રૂપિયા.
મહેસુલ-જમીનવેરો.
વસુલ થયા-આવીગયા
ફેરણી કારકુન-તાલુકાના
ગામોની સીમમાં ફ-
રનાર કારકુન.
હવાડો-કુવાનજીક ઢોરો
ને પાણી પીવાને ચણી
લીધેલો કુંડ. [મારવું
દુરસ્ત કરવું-બીગડેલું સ
ઓવરશીઅર-બાંધકામ
ખાતાનો મુખ્ય નોકર
ફોજદાર-તાલુકાની પો-
લીસનો ઉપરી.
મુકરદમે-કેસ, કામ.
સાક્ષી-સાહેદી, જુબાની.
અવલ કારકુન-પહેલા
કારકુન, હેડ કલાર્ક.
જમાદાર-ફોજદારના હા-
થનીચેનો અમલદાર.
રજુ-હાજર. [જવવો.
હેરાનકરવો-દુઃખદેવું, પ-
સખતી-જુલમ જબરાઈ
તિજોરર-ખજાનચી.
કમરે-કેડે
લપેટી વીંટી. [ઉપરી.
નાયક-મુલકી સિપાઈને
રસીદ-પહોંચ, પાવતી.
શરાફ-રૂપિઆ ગણી-
આપનાર, નાણાવટી.
ગીરો-ધરાણુ, મારગજ.
ખાતો-દસ્તાવજો.
દવાખાનું-ઔષધ શાળા.
શીતળા-સૈયડ, ગોવરૂ,
બળિઆ.
ચેપ-રસી.

પાઠ ૪૬ મો.

કમિશ્નર-પ્રાંતનો ઉપરી
અમલદાર, સુબા.
કચેરી-કોરટ.
લગતાં-સંબંધી.
કલેક્ટર-જીલ્લાનો ઉપરી
અમલદાર નાયબ-
સુબા. [કરવું.
મુલતવી-લેવાનું બંધ
ઠરાવ-ફેંસલો.
અધિકાર-હકુમત, સત્તા.
ઇન્સ્પેકટર-તપાસણી ક-
રનાર અમલદાર.
ઇજનેર-બાંધકામ ખા-
તાનો ઉપરી.
દેખરેખ-તપાસ.
સુખાકારી-આરોગ્યતા.
વહીવટ-કારભાર.
મામલતદાર – તાલુકાના
ઉપરી, વહીવટદાર.
સંમતિ-સલાહ, મંજુરી
મુન્સફ-સબોર્ડિનેટજડજ.

પાઠ ૪૭ મો.

મોડા-અસુરે.
બીના-હકીકત.
રેલ-પૂર.
હરકતો-અડચણો.
તીડ-એકજાતનાં અના-
જ ખાઈ જનાર પક્ષી.

પાક-મોલ.
મહેરબાની-કૃપા.
વાઘ-ફાડી ખાનારૂં જંગલી પ્રાણી.
બંદુક-દારૂ ભરી અવાજ કરવાનું હથિઆર.
પરવાનગી-રજા.
આશા-ઇચ્છા.
તજવીજ-તપાસ.
મારફતે-તરફ.
ભલામણ-સીફારસ.
છૂટ-રજા.
હાલ-હમણાં.
ડેપ્યુટી-જીલ્લાની નિશાળોના ઉપરી.
કન્યાશાળા-છોડીઓની નિશાળ.
પરીક્ષા-તપાસણી.
પ્રથમ-પહેલાં.
નાલાયક-નકામા.
નિરાશ-આશાભંગ.
ખૂનનો-મારી નાંખેલા માણસસંબંધી.
ચુકવતા-ન્યાય કરતા.
જુબાની-સાક્ષી.
ચુકાદો-ઠરાવ, ફેસલો.

પાઠ ૪૮ મો.

શિક્ષક-માસ્તર, મહેતાજી.
મજાની-સુંદર.
નાળાં-વહેળીઆં.
ડહોળું-મેલું.
ચિકાર-પૂરી, ભરપુર.
ચશું-કાંપ.
ઝરણ-પાણીની સેરો.
બંધાઇને-ઠરીને.
સખત-કઠણ.
થીજીને-ઠરીને.
હીમ-ઠાર.
અટકીએ-થોભીએ, બંધ કરીએ.

પાઠ ૪૯ મો.

દેવતા-અગ્નિ.
સળગતી-બળતી.
શેની-કઇ વસ્તુની.
અંગારા-બળતા કોયલા.
ફૂંકણી-દેવતા ફૂંકવાની વાંસની ભૂગળી.
હોલવાઇ-બુઝાઇ.
ઠરીજાય-હોલવાય.
જોત-શગ, બળતું. ભડકો
વરાળયંત્ર-વરાળથી ચાલતા સાંચા.
પાડતા-સળગાવતા.
ચકમક-એક જાતનો પથ્થર
દવ-જંગલમાં લાગેલી આગ.

પાઠ ૫૦ મો.

મીઠાઇ-ગળ્યા પદાર્થ.
કંટાળતો-કાયર થતો.
ખાતરી-વીશ્વાસભરોસો.
બેસ્વાદ-સ્વાદ વગરની.
મોળી-ફીક્કી.
સ્વચ્છ-ચોકખું.
આરોગ્ય-સુખી.
ધુંટણ-ગોઠણ, ઢીંચણ.
સમાન-જેવડા.
અગર-મીઠું પકવવાની જગા.
જુઆળ-ભરતી.
સાંભરીલઇ-ઉઝરડીલઇ.
જથાબંધ-ઘણુંજ.
દેશાવર-પરદેશ.

પાઠ ૫૧ મો.

કારખાનું-સાંચાઓ.
મતલબ-હેતુ, ઇચ્છા.
ખાસ-ખસુસ, જરૂર.
બરડ-ઝટ ભાંગેતેવો.
ચૂરેચુરા-ઝીણાકટકા.
માફક-પેઠે.
નકામી-ફોકટ.
ખાલી-અમસ્તી.
ચિનાઇ-ચીની માટીનો.
વિસ્મય-નવાઇ.
લગાડવા-ચોપડવા,
પ્રમાણે-રીતે.
દીવાસળી-કાંડી.
તદન-બીલકુલ.
ઝાળ-બળતું.

પાઠ પર મો.
શોખ—ટેવ, પસંદ.
પહેલદાર—પાસાવાળી.
વર્ગમાં—ક્લાસમાં.
અફાળી—પછાડી.
સંભાળજે—સાચવજે.
ઘાટના—આકારના.
ખરબચડી—ખાડા ટેકરા-વાળી.
લીસી—સુંવાળી.
ફટકડી—એકજાતની તુરા સ્વાદની વસ્તુ.
ઝવેરાત—હીરા માણેક વગેરે.
ઝુંમર—કાચનાં કે ધાતુનાં દીવા કરવાનાં ઝાડ.
લોલક—લટકણ.

પાઠ પ૩ મો.
પોલાદ—સખ્ત લોઢું.
કોદાળી—જમીન ખોદવાનું હથીઆર.
સમી—દુરસ્ત.
પાનું—ફળ.
ધમવાને—ખેંચીને વાનાં ખવાને.
એરણ—લુહાર જેના પર મૂકીને લોઢું ટીપે છે તે ઓજાર.
નરમ—પોચું.
ખાતરી—નિશ્ચય.
ઘા કર—ટીપ.
ઘડતર—નરમ લોઢું.
ભરતર—બરડ લોઢું.
પાટલીઓ—બાંકડા.
રવેસ—ઓસરી, જીનો.
દિવાલ—ભીંત.
કરવત—લાકડાં વહેરવાનું [ઓજાર.
કાનસ—ઘસવાનું ઓજાર.
પાધરૂં—બારોબારપરભાર્યું.

પાઠ પ૪ મો.
ઈંદ્રિય—આંખ નાક કાન વિગેરે.
મુખ્ય—મોટાં મોટાં.
અંગ—ભાગ.
અગત્યનું—ઘણી જરૂરનું.
છિદ્રો—કાણાં.
આધારે—ટેકાથી.
શોપી—ચુશી.
ખ્યાલ—અટકળ.
બારીક—ઝીણાં.
ઉત્પન્ન—પેદા.
પચાવવા—જીરવવા.

પાઠ પપ મો.
સીસાપેન—પેનસિલ.
દોહતા—દૂધ કાઢતાં.
છેદ—કાણું.
ઘટ—જાડો, ઘાડો.
ઝરપે—ધીરે ધીરે નીકળે.
ઘડીઆં—માટીનાં વાસણ.
ઉપવાસ—ભુખ્યા રહેવું.
ગુંદર—ઝાડનો રસ.
પાક—વસાણાના લાડુ.

પાઠ પ૬ મો.
શુમારે—આશરે.
ઉંબી—ઘઉંની ડુંડી.
સુખળાં—સોયા જેવા તાંતણા.
ખાંચ—ખોભણ.
દાઉદખાની—ખંડવાના.
હુમસો—ટુકો, ભરાઉ.
પુષ્ટિકારક—કૌવત આપનાર.
હવાલો—ચારણી.
ચાળણ—ચાળતાં બાકી રહેલો ભાગ.
ભુંસું—થુલું.
રવો—કણી.
વાની—જમવાની વસ્તુ.
આથોચઢવો—ખાટું થવું.
લાહી—ખેળ.
જખમ—ઘા.
પોટીસ—ઘઉંનો લોટ કે અળસીને બાફીને કરેલી લુગદી.

પાઠ પ૭ મો.
બગીચો—વાડી.
ચૂંટી—તોડી.

ઘોકડો-જુડો.
માફક-પેઠે.
ખાંચ-ખોભણું. [એવું.
લગભગ-મળતું આવે
શોષી-ચૂસી.
અળવી-આળુ, ગાંઠીઆં.
કરવત-આરી.
ચિરાએલું-ફાટેલું.
ગુલ્મોર-એક જાતનું સું-
દર ફૂલવાળું ઝાડ.
ઝડપથી-જલદીથી.
જથાબંધ-સામટું.
કુંવાર-એક જાતનો છોડ.
દાંતા-કાકર.

પાઠ ૫૮ મો.

જીવજંતુ-નાનાં જીવડાં.
પતંગીઉં-ફૂદું.
ભટક્યા-રખડ્યા.
ખોટું-જૂઠું.
વર્ગ-જાત.
મજાની-એશ, સુંદર.
સઘળાં-બધાં.
જઠર-ખાધેલું પચાવ-
વાની કોથળી.
ખૂબસુરત-રૂપાળી.
પારખું-ઓળખું.
બીલકુલ-મુદલ.
માદા-નારી જાતિ.
વેતરી-કામ કરનારી.

અવસ્થા-હાલત.
સ્થિતિ-અવસ્થા.
સાંભરતી-યાદ આવતી.
ઇયળ-કીડા જેવું જંતુ.
નુકસાન-બગાડ.
પોષણ-ગુજરાન.
તાર-તાંતણો.
કોશેટો-તારની કોકડી.
નિરાંત વાળી-જંપથી.
અવતાર-જન્મ.
માત્ર-ફક્ત.
મોજ-શોખ.
હુમલો-ચઢાઈ.
મદદ-સહાય.

પાઠ ૫૯ મો.

સમડી } એકજાતનાંમાં-
ગીધ } સાહારી મોટાં
પક્ષી.
ઘોળાયાકરતો-વારે ઘડી
એ આવતો.
પાળ-કિનારો.
ભાથું-રસ્તે ખાવાનું.
તીરનીપેઠે-સીધી સડસ-
ડાટ.
ડરતું-બીતું.
સપાટાબંધ-જોરભેર.
નહોર-નખ.
નજર-ધ્યાન.
ટોચે-છેક ઉપરનો ભાગ.

બદામીઓ-બદામના રં-
ગ જેવો.
કરાંઠી-રાડાં, સાંઠી.
થોભ્યો-રોકાયો.
ઉતાર-ઢોળાવ.
સરી-ખસી. [નીચીજગા.
ખીણ-બે પર્વત વચ્ચેની
અંધારાં-તમર.
બારીક-ઝીણી. [ભાગ.
ગરદન-ડોકનો પાછલો
ખાઉધરાં-અકરાંતીઆં.
કમકમાટ-કંટાળો,ત્રાસ.

પાઠ ૬૦ મો.

ખીસકોલી-એક જાતનું
નાનુંપ્રાણી.
ઠેકડા-કુદકા.
ભપકાદાર-ખૂબ સુરત.
દેખાવડું-શોભાયમાન.
વલવલાટ-એક ઠેકાણે
બેશી ન રહેવું તે.
રમુજ-આનંદ.
બદન-શરીર, અંગ
રાખોડીઉં-રાખનારંગનું.
પીઠે-વાંસે.
કાબરચીતરી-કાળાધોળા
પટાવાળી.
માફક-પેઠે.
ગર-ગરભ.
કુમળી-કોમળ, કુમળી.

સક્ષી—આગલા દાંતની બેબાજુએ એકેકો અ-ણીદાર દાંત હોય છે તે.
રૂવાંટી—વાળ.
ઘટ—સજ્જડ.
ઘાતકી—ખુની.
ચકોર—ચપળ.
ગતિ—ચાલ, વેગ.
દુશ્મનો—શત્રુઓ.
બચાવ—રક્ષણ.
ઇજા—પીડા, દુઃખ.
છત—છાપરાની નીચેના ભાગ.
ઠામઠામ—ઠેકાણે, ઠેકાણે
ખાસ કરીને—ઘણે ભાગે.
વગડામા—જંગલમાં.
તેજ—જલદ, તીક્ષ્ણ.
અવાજ—સાદ.
કૌવતવાળા—જોરાવર.
ઉપરાચાપરી—એક પછી એક સાથે.
ફાળ—ફલંગ.
કલા—કોળી, પૂળા.
રહેઠાણ—વાસો.
તૂલ—અનાજ.
સમીસાંજ—સંધ્યાકાળ.

પાઠ ૬૧ મો.

ફરીવળ્યાં—ઘેરી લીધાં, વિંટાઈ વળ્યાં.
સરખી—પણ.
હઠે—ખસે.
તદન—બીલકુલ.
હાકે—ઝુકે.
ધર—પકડ.
પંજો—પાંચો.
ગબડડી—દોટ.
હોકાય—પછડાય.
મમતા—માયા.
તાબેદાર—હુકમ માનનાર.
નોકર—ચાકર.
ભરોસાદાર—વિશ્વાસુ.
ભાઇબંધ—મિત્ર, દોસ્ત.
ગમે—પસંદ પડે.
માન—આબરૂ.
પતકરતી—ગણકારતી.
ભાવ—હેત.

પાઠ ૬૨ મો.

સગાં—કુટુંબી.
વહાલાં—પ્યારાં.
ધર્મશાળા—મુસાફર લોકોને રહેવાનું મકાન
ટટાર—સીધા.
વરૂ—કુતરાના ઘાટનું ફાડી ખાનારૂ પ્રાણી.
બરછટ—કરકરા.
ડાચું—જડબું.
નળો—ઢીંચણથી પાની સુધીનો ભાગ.
ચહેરો—ઘાટ.
વિકરાળ—બીહામણો.
બીકણ—ડરકણ.
છાતીવાળું—હિંમતવાન.
હુમલો—ધસારો.
ટુકડીઓ—ટોળીઓ.
પાદર—ઝાંપો.
કીકીઆરી—બૂમરાણ.
પકડું—પહોંચેલું.
ખંધું—લુચ્ચું.
ભારો—જુડો.
વાઢ—શેરડીનું ખેતર.
ખંધાઈ—લુચ્ચાઈ.
ઘુરકવા—બરાડવા.
પડખે—બાજુમાં.
ગુસ્સાથી—ક્રોધથી.
ગમત—આનંદ.
ખાતર—માટે.
પજવો—હેરાન કરો.
ઠીક—સારૂં.
કીકી—આંખની વચ્ચેનો [કાળો ભાગ.
સહેલાઇથી-થોડી મહેનતે
ઘોર—ઘણા બીહામણા.
પાસે—નજીક.
મ્યાન—તરવારનું ઢાંકણ.
કરકરી—બરછટ.
મહેરબાની—કૃપા.
સતાવશો—પજવશો.

કાસળકાઢીશ-જડમૂળથી નાશ કરીશ.

પાઠ ૬૪ મો.

સિંહ-એક જાતનું ફાડી-ખાનારૂ જબરૂ પ્રાણી.
વિકરાળ-ડરામણાં.
અજાયબ-તાજુબ.
બીધાં-ડર્યાં.
અગ્નિ-દેવતા.
યાળ-ઘોડા અને સિંહની ડોકપરના વાળ.
ઠેલણુગાડી-હાથે ધકેલવાનીગાડી. [વાજ.
ઘુઘવાટા-સિંહનો અ-ગર્જના -ગડગડાડ જેવી બૂમ.
ધ્રુંજતાં-કાંપતાં.
ભો-બીક.
ઠેકાણું-નિયમ.
દીપડા ચિત્રા, નાનાવાઘ
આંતરે-ઘેરે, રોકે
ચાખેલ-સવાદીઓ.
ગોસ-માંસ.
હેરાન-દુઃખી.

પાઠ ૬૫ મો.

પોચાં-નરમ.
ઉપરાંત-કરતાં વધારે.
ડીલ-શરીર.
દવાશાળા-ઇસ્પીતાલ.
હાંડપીંજર-હાડકાંનું ખો-ખું.
દિવાલ-ભીંત.
ટાંગ્યું-લટકાવ્યું. [એવું.
બિહામણું - બીક લાગે
બેડોલ-કદરૂપાં.
બેશક-નક્કી.
કૌવત-તાકાદ, જોર.
અગત્યના-ઘણા જરૂરના.
ખોપરી-માથાનો ઉપલો ભાગ. [જુનાં હાડકાં.
પાંસળાં-છાતીની બેઆ-
ફેફસાં-સ્વાસો વડે લોહી ચોકખુ થવાની જગા.
હૃદય-શરીરમાં લોહી ફ-રતુ કરવાની જગા.
સંરક્ષણ-બચાવ સંભાળ
ગરદન-બોચી.

પાઠ ૬૬ મો.

ચામડી-ત્વચા.
કુદરતી-ઇશ્વરે બનાવેલું.
ફોલ્લો-ગુમડા ઝરોળો.
ઢીમાં-સોજો ચઢવો, ચા-મડીનું ઉપલુંપડ ઉપસે તે.
ગોડ-ગુમડાં.
ઘા-વાગેલું.
રૂઝાતો-મટતો.
દરદ-દુઃખ.
લઠ્ઠ-જોરાવર.
આળુ-નરમ.
ખાલ-ચામડી, પડ.
ખમાતું-વેઠાતું
પુષ્કળ-વધારે.
ખુલ્લી-ઉઘાડી.
ગલેફ-ઓસિકા કે ગોદડાને ચઢાવેલું પડ.
સુક્ષ્મદર્શક-નાની વસ્તુને મોટી દેખાડનાર.
અસંખ્ય - અગણિત, ઘણાજ.
કાપા-લીટા.
છિદ્રો-કાણાં.
ગરમ-હુંફાળું.
આછા-છેટે છેટે.
ઋતુ-મોસમ.

પાઠ ૬૭ મો.

જોડા-પગરખાં.
તળીઉં-નીચેનો ભાગ.
ખાસું-સારૂં.
પસંદ પડયાં-ગમ્યાં.
કમાવેલું-પકવેલું.
ભેજવાળુ-હવાવાળું.
કોહવા-સડવા.
તરડે-ફાટે.
મુદત-વખત.
ટકે-ફાટે નહિ.
ચમારવાડો-ચામડી આ-ને રહેવાની જગા.

ટાંગેલી–લટકાવેલી.
વાસમારતી–ગંધાતી.
ઠરાયું–ઉભું રહેવાયું.
રાંપી–ચામડું સાફ કરવા
તું ઓજાર.
જીન-ઘોડા ઉપર નાખ-
વાનો સામાન.
મસક-પાણી ભરવાની
કોથળી, પખાલ.

પાઠ ૬૮ મો.

ઊન–ઘેટાના વાળ.
ઘેટાં–મેંઢાં. [તું કપડું.
ઓઢો–પશુને ઓઢાડવા-
ફેર–તફાવત, જુદાઈ.
ઉકવઠ માથા કુટ.
વાંકડીઆ–ગુછળાં વાળા
ભરાઉ–સજડ.
કામળા–ધાબળા.
શેતરંજી–પાથરવાનું ચ-
ટાપટાવાળબિછાનું
ખાસકરીને–ઘણું કરીને,
ઘણે ભાગે.
હલકાં–વજનમાં ઓછાં.
હુંફ–ગરમાવો.
ટુઆ–આંતરી.
કંસારી–એક જાતનું સ-
ફેદ પાંખવાળુ જીવડું.
ડગલા–કોટ.
વારકુટ–બદન, જાકીટ.
ગળપટ્ટા–ગળેબંધ.
ઝભ્ભા–પગની પાની
સુધીનો ડગલો, જામો
પહેરણ–ઝભલું
કબજા–બદન.

પાઠ ૬૯ મો.

આંગણું–ઘરના બારણા-
ની આગળનો ભાગ.
ઉભરણી ઉંચાઈ.
ખાસ–જરૂરથી.
ભેજ–શરદી.
ઘર– મૂળ રહેઠાણ.
કુંભીઓ–થાંભલા.
કરા–ઘરની બાજુ પરની
ભીંતો.
છોલાણું–છો દીધેલું.
પરસાળ–ઘરનો આગ-
ળનો ખંડ.
ઓસરી–રવેશી.
દેરાસર-દેવ પૂજાની જગા
કોઠાર-અનાજ ભરવા-
ની જગા.
વૈદ–દવા કરનાર.
સીડી–નીસરણી.
માળ–મેડો. [રડો.
દિવાનખાનું-બેઠકનો ઓ-
દિવાલ–ભીંત.
છબીઓ–ચિત્રો.
ખુબીથી–સફાઇથી.
તાંકાં–ગોખલાં.
મોભ–એકરાની ઉપર લાં-
બુ લાકડું ગોઠવેલુ
હોય છે તે
સાકટા–વળીઓ.
પકવાસા–પાતળા સાગ-
નાં કામડાં
સરઢાવ્યું-ગુંથાવ્યું.
છત–સીલીંગ.
અભ્યાસનો-ભણવાનો.
ઝરૂખો–છજું.
સવડ–સોઇ, વગ.

પાઠ ૭૦ મો.

અસલી–જુની.
રજા–છૂટી.
ઓળો–પડછાયો.
સાધન–સાહિત્ય.
ઓછાયો–પડછાયો.
તરફ–બાજુ.
છાયાયંત્ર–પડછાયાથી વ-
ખતજાણવાનુંસાધન.
મદારી–ખેલ કરીબતાવ-
નાર.
ડુગડુગી-એકજાતનુંડમ-
ડમ વાગતુ વાજુ.
હેઠલા–નીચેના.
ચોકી–પહેરો.

પાઠ ૭૧ મો.

ઘડીઆળ-વખત જાણવાનું યંત્ર.

ચંદો-ઘડીઆળનું આંક માંડેલું ગોળપતરૂં.

લિપિ-ભાષા.

માલમ-ખબર.

કલાક-અઢીઘડી, દિવસનો ચોવીશમો ભાગ.

મિનિટ-કલાકનો સાઠમો ભાગ.

સામટા-ભેગા.

અંતર-છેટું.

ચક્કર-દાંતા વાળાં ગોળ નાનાં પૈડાં.

કમાન-પોલાદનીપાતળી પટીનું ગુંછળું.

પાઠ ૭૨ મો.

ત્રાજવું-પલ્લું.

બજારે-ચોટામાં.

તોળવા-જોખવા.

સમતોલ-સરખાવજનનું

બેશક-નક્કી.

છેતર્યો-ઠગ્યો.

પાધરો-સીધો.

વેરાઈ-ઢોળાઈ.

વેપારી-માલ વેચનાર, દુકાનદાર.

વજન-કાટલાં.

સોદો-ખરીદવાની વસ્તુ.

જોખે-તોળે.

સમાન-બરાબર, સરખી

ચીચવો-એક જાતની રમત.

યુક્તિયો-ઇલાજ, કળા.

મધ્યભાગ-વચ્ચે.

વહેમ-શક.

મેર-બાજુ.

ખાધ-નુકસાન, ખોટ.

સહેજસાજ-થોડું ઘણું.

સમાસ.

દરેક પાઠમાં આવેલા જોડાક્ષરો.

પદાર્થો	વિશ્વસ્વામી	ઈર્ષાખોર	ગ્રીષ્મ
પ્રાણીઓ	ભક્તિ	સ્થિતિ	આમ્ર
ચિત્રો	અત્યારે	નિર્દોષ	પ્રફુલ્લ
પુસ્તકો	સિદ્ધપુર	ફોડયો	સાંભળ્યું
વનસ્પતિ	વૃદ્ધ	તલ્લીન	વાયવ્ય
બ્રાહ્મણી	જીત્યો	પ્રદર્શન	કસ્બો
અજ્જુ	દ્રવ્ય	અગત્યની	પૃથ્વી
અનુસ્વાર	વર્તણુક	સંગ્રહ	સમુદ્ર
ઈશ્વર	ચિત્રગુપ્ત	ધર્માદા	આકૃતિ
શ્રદ્ધા	ન્યાય	ઉદ્યમ	દેવસ્થાન
કૂકડ	ગૃહસ્થ	પ્રયાસ	ચિત્રવિચિત્ર
વિદ્યાભ્યાસ	મહોલ્લામાં	નિર્મળ	પુષ્કળ
ત્રગડા	નિશ્ચય	વિપત્તિ	ક્રિયા
ટટ્ટૂ	દુષ્ટમતિ	પ્રકાર	ભૂગોળવિદ્યા
બેસાડયો	વર્તમાનપત્ર	દુર્ગંધી	ગિલ્લીદંડા
બુદ્ધિ	સ્વચ્છ	કૌશલ્યા	સજ્જડ
ખર્ચુપાન	નિર્ણય	ધિક્કાર	ઘરાળયંત્ર
પસ્તાયા	પરાક્રમી	રામચંદ્રજી	દુરસ્તી
અક્કલ	પ્રખ્યાત	કૈકેયીના	ઈન્સ્પેકટર
સ્ત્રી પુરૂષ	નમ્ર	પ્રીતિ	કમિશ્નર
લગ્ન	યુક્તિ	શત્રુઘ્ન	જીલ્લાના
અટકાવ્યો	પુસ્તકાલય	શ્યામ	મુન્સફ
વિશ્વપતિ	વૃત્તાંત	ચમત્કાર	પલ્લામાં

मुंबाई बेट तथा मुंबाई इलाकानी
भूगोळनो सार.

દિશાઓ.

દિશાઓ ચાર છે; પૂર્વ, પશ્ચિમ, ઉત્તર ને દક્ષિણ, જે બાજુએ સવારમાં સૂર્ય ઉગેછે તે પૂર્વ દિશા; જે બાજુએ સાંજે સૂર્ય આથમેછે તે પશ્ચિમ દિશા; પૂર્વ દિશા તરફ મોં કરી ઉભા રહીએ તો ડાબા હાથ તરફની ઉત્તર દિશા અને જમણા હાથ તરફની દક્ષિણ દિશા.

ખૂણાઓ.

ખૂણા ચાર છે. વાયવ્ય, ઇશાન, નૈઋત્ય અને અગ્નિ. ઉત્તર અને પશ્ચિમ દિશા વચ્ચેનો વાયવ્ય ખૂણો; ઉત્તર અને પૂર્વ દિશા વચ્ચેનો ઇશાન ખૂણો; દક્ષિણ અને પશ્ચિમ વચ્ચેનો નૈઋત્ય ખૂણો અને દક્ષિણ અને પૂર્વ વચ્ચેનો અગ્નિ ખૂણો.

વ્યાખ્યાઓ.

१ नकशो—દેશ કે તેના કોઈ ભાગનો કાગળપર ચિત્રેલો નમુનો અથવા આકાર.

२ खंड—પૃથ્વી ઉપરની જમીનના જે પાંચ મોટા ભાગ કરેલા છે તે દરેકને ખંડ કહેછે. તેનાં નામ.—એશિયા, યૂરોપ, આફ્રિકા, અમેરિકા અને ઓશિયાનિયા.

૩ देश—જેમાં ઘણા પ્રાંતો, ઇલાકા અને જીલ્લાઓ આવેલા હોય તે.

૪ प्रांत—જેમાં ઘણા ઇલાકા સંસ્થાન અને જીલ્લા આવેલા હોય તે.

૫ इलाको—જેમાં ઘણા જીલ્લા આવેલા હોય તે.

૬ जिल्लो—જેમાં ઘણા તાલુકા આવેલા હોય તે

૭ तालुको—જેમાં ઘણાં નાનાં મોટાં ગામો આવેલાં હોય તે.

૮ गाम—જેમાં થોડાં ઘરોની વસ્તી હોય તે.

૯ शहेर—જેમાં ઘણાં મોટાં ઘરો ને બજારો હોય ને જ્યાં ધમધોકાર વેપાર ચાલતો હોય તે.

૧૦ बंदर—નદિ કે દરિયા કિનારે વેપારનું મથક હોય અને જ્યાં વહાણ અને આગબોટ આવી શકતાં હોય તે.

૧૧ बेट—જે જમીનની ચારે તરફ પાણી હોય તે.

૧૨ द्विपकल्प—જે જમીનની ત્રણ બાજુએ પાણી હોય અને એક બાજુએ જમીન સાથે જોડાએલી હોય તે.

૧૩ संयोगीभूमि—જમીનના બે મોટા ભાગને સાંધનારો જમીનનો નાનો ભાગ તે.

૧૪ भूशिर—જે જમીનની અણી લાંબી થઇને સમુદ્રમાં ગએલી હોય તેને ભૂશિર, કેપ અથવા પોઇન્ટ કહે છે.

૧૫ जळाशय—જે ઉંચી જમીનમાંથી ચારે તરફ પાણીનાં ઝરણ વહેતાં હોય તે.

૧૬ उंच्चप्रदेश—ડુંગર કે પર્વતને મથાળે આવેલી સપાટ જમીન.

૧૭ डुंगर—જમીન ઉપર જે ઘણા ઊંચા ટેકરા હોય તે.

૧૮ पर्वत—ઘણા ડુંગરો સાથે જોડાઇને ઘણાજ ઊંચા વધેલા હોય તે, એવા પર્વતો ઘણા ગાઉ સુધી લાંબા ગયાહોય તેને પર્વતોની હાર કહેછે.

૧૯ खीण—બે પર્વતોની વચ્ચે આવેલી તળેટીની જમીન.

૨૦ **किनारो**—જમીનનો જે ભાગ નદિ, દરિયો કે પાણીના કોઈ ભાગની લગોલગ આવેલો હોય તે.

૨૧ **रण**—જે જમીનમાં તદ્દન રેતીજ હોય અને ઝાડપાન કે પાણી વગેરે હોય નહિ તે.

૨૨ **रणद्विप**—રણમાં જે ઠેકાણે પાણી અને ઝાડપાનવાળી જગા હોય તે.

૨૩ **महासागर**—પૃથ્વી ઉપરના પાણીના જે પાંચ મોટા ભાગ કરેલા છે તે દરેકને મહાસાગર કહેછે, તેના નામ ઉત્તર મહાસાગર, દક્ષિણ મહાસાગર, આટલન્ટિક મહાસાગર, પાસિફિક મહાસાગર અને હિંદી-મહાસાગર.

૨૪ **समुद्र**—મહાસાગરથી પાણીનો નાનો ભાગ.

૨૫ **सरोवर**—ચારે બાજુએ જમીન અને વચ્ચે પાણી હોય તે.

૨૬ **नदि**—મીઠા પાણીનો પ્રવાહ પર્વત કે સરોવરમાંથી નીકળી સમુદ્રને મળેછે તે.

૨૭ **मूळ**—જે જગ્યાએથી નદિ નીકળેછે તે જગા નદિનું મૂળ અને જે જગાએ નદિ મળેછે તે જગાને નદિનું **मूख** કહેછે.

૨૮ **अखात**—સમુદ્રનો ફાંટો જમીનમાં ઘણો લાંબો ગએલો હોય તે.

૨૯ **उपसागर**—પહોળા મોઢાના અખાતને ઉપસાગર કહે છે.

૩૦ **खाडी**—ભરતીની વખતે સમુદ્રનું પાણી અંદર આવે એવા નદિના પહોળા મૂખને ખાડી કહેછે.

૩૧ **सामुद्रधुनि**—પાણીના બે મોટા ભાગને સાંધનારો પાણીનો જે નાનો ભાગ તે.

મુંબાઈ બેટની ભૂગોળ.

સામાન્ય હકીકત.

ઘણાં વર્ષો પહેલાં મુંબઈમાં ભીમ નામનો હિંદુ રાજા રાજ્ય કરતો હતો, તેના મરણ પછી તેનો કુંવર પ્રતાપસિંહ ગાદી ઉપર બેઠો, તેના સાળા નાગરશાએ તેને હરાવી ગાદી ઉપરથી ઉઠાવી મૂકયો અને પોતે રાજ કરવા લાગ્યો, તેના વંશજો પાસેથી ઇ. સ. ૧૩૧૮ માં અલાઉદીન ખીલજીએ લઇને ઉજાડ કર્યો, ત્યારપછી ત્યાં ફીરંગી લોકોએ આવી વસવાટ કરી મુસલમાનોની પડતીના વખતમાં ઇ. સ. ૧૫૩૨ માં ધણી થઈ પડ્યા. ઇ. સ. ૧૬૬૧ માં પોર્તુગાલના રાજાએ પોતાની છોકરી કેથેરાઇનને ઈંગ્લાંડના રાજા બીજા ચાર્લસ સાથે પરણાવી તેની પહેરામણીમાં આપ્યો ત્યારથી અંગ્રેજ સરકારને મળ્યો ત્યારપછી મુંબઈ આબાદ થઈ પૈસા ટકા અને વેપાર અને વસ્તીમાં ઘણું વધ્યું છે.

સીમા.

ઉત્તરે સાષ્ટિ બેટમાં થાણા જીલ્લાનો વાંદરા અને કુરલા તાલુકા, પશ્ચિમે અને દક્ષિણે અરબી સમુદ્ર, અને પૂર્વે મુંબાઇનું બારૂં અને ખાડીની પેલી બાજુ કોકણુ પ્રાંત.

તેની સરાસરી લંબાઈ આશરે ૧૧ માઇલ અને સરાસરી પહોળાઈ આસરે ૩ માઇલ છે તેમાં આશરે નવ લાખ માણસની વસ્તી છે. એ બેટને પીવાનું પાણી પૂરૂં પાડવાસારૂં બેટની બહાર ચાર મોટાં તળાવો બાંધેલાં છે. વીહાર, તુળશી અને પવાઈ એ ત્રણ સાષ્ટિ બેટમાં અને તાનસા તલાવ મુંબાઇથી ૬૦ મેલ દૂર કોકણુ પ્રાંતમાં છે ત્યાંથી મોટા નળો મારફત શહેરમાં પાણી આવેછે.

મુંબઈ શહેરમાં ઘણી મોટી અને સોભાયમાન ઇમારતો. ઘણાં વિદ્યાલયો, સુતર કાંતવાની ને સુતરાઉ, ગરમ, અને રેશમી કાપડ વણવાની મીલો અને મોટા મોટા વેપારીની પેઢીઓ તથા પરદેશ સાથે વેપાર કરનાર વેપારીઓની ઓફીસો હોવાથી તથા ઘણી જાતના હુન્નર અને કારીગરીથી લોકો પોતાનું ગુજરાન ચલાવેછે.

એમાં બોરીબંદર સ્ટેશન, મ્યુનિસિપલ ઓફીસ, ક્રાફર્ડ મારકીટ, કાપડ મારકીટ, વગેરે સુંદર મકાનો; પાલવાબંદર, ચોપાટી અને બેન્ડસ્ટેન્ડ વગેરે ફરવા હરવાની જગાઓ અને વાલકેશ્વર, બાબુલનાથ, મહાલક્ષ્મી, મમાદેવી, ભુલેશ્વર વિગેરે હિંદુ મંદિરો; મુસલમાનોની જુમા અને જકરીઆ મસીદ અને વહોરાઓની જામે મસીદ તેમજ રોમન કેથોલીક અને પ્રોટેસ્ટંટ ધર્મનાં દેવળો વિગેરેથી આ શહેર આખા હિંદુસ્તાનનાં શોભિતાં શહેરોમાં પહેલા નંબરનું ગણાય છે.

આ શહેરનો વહીવટ મ્યુનિસિપાલીટીના હાથમાં છે, તે કારપોરેશન નામનું ૭૨ મેમ્બરોનું બનેલું મંડળ ચલાવેછે. તેમની ચુંટણી દર ત્રણ ત્રણ વર્ષે થાયછે તેમાં અરધા મેમ્બરો રૈયત તરફથી નીમાય છે અને અરધા મેમ્બરોને સરકાર નીમેછે. સરકારે નીમેલા મેમ્બરોમાંથી અરધા સરકારી અમલદારો અને અરધા રૈયતના પ્રખ્યાત માણુસો હોય છે. એ વહીવટ બરાબર ચલાવવા માટે મ્યુનિસિપાલીટીએ મુંબાઈ શહેરના નીચે પ્રમાણે સાત ભાગ કર્યા છે. તે દરેકને વૉર્ડ કહેછે.

એ. કોટ વૉર્ડ એમાં—કોલાબા. કોટ, મેદાન.

બી. માંડવી વૉર્ડ એમાં—માંડવી ડુંગરી, ઉમરખાડી અને ચકલો.

સી. ભૂલેશ્વર વૉર્ડ એમાં—મારકીટ, ધોબીતલાવ, ફનસવાડી ભુલેશ્વર, કુંભારવાડા અને ખારા તળાવ.

ડી. ગીરગામ વૉર્ડ એમાં—ખેતવાડી, ગીરગામ, ચોપાટી, ગ્રાન્ટ-રોડ, વાલકેશ્વર અને મહાલક્ષ્મી.

ઈ. ભાયખલા વૉર્ડ એમાં—ભાયખલા, મજગામ, કામાટીપૂરા, ચીચપોકલી, નાગપાડા અને તારદેવ.

એફ. પરેલ વૉર્ડ એમાં—પરેલ, સીવરી, સીવને નાયગામ.

જી. માહીમ વૉર્ડ એમાં—વરલી, દાદર અને માહીમ.

અખાતો.

૧ **બેકબે**—ચોપાટીની પશ્ચિમે, કોલાબાને વાલ્કેશ્વરની વચ્ચે.

૨ **માહિમનો**—માહિમ અને વરલીની વચ્ચે.

૩ **અરબી અખાત**—મુંબઇબેટ અને કોકણની વચ્ચે.

તળાવો.

૧ **નાખુદાનું તળાવ**—મેદાનમાં.

૨ **ધોબી તળાવ**—મેદાનને નાકે ફરામજી કાવસજી ઈન્સ્ટીટયુટ પાસે.

૩ **ભૂલેશ્વરનું તળાવ**
૪ **મમાદેવીનું તળાવ** }—ભૂલેશ્વર વિભાગમાં.

૫ **કાવસજી પટેલનું તળાવ**—કાંદાવાડીને નાકે.

૬ **બાબુલા તળાવ**—સર જમસેદજી જીજીભાઇની ઇસ્પીતાલપાસે.

૭ **ગોવાળીઆ તળાવ**
૮ **વાલકેશ્વરનું તળાવ** }—વાલકેશ્વર વિભાગમાં.

૯ **મહાલક્ષ્મીનું તળાવ**—મહાલક્ષ્મી વિભાગમાં.

૧૦ **પરેલનું તળાવ**—પરેલ વિભાગમાં.

૧૧ **નાયગામનું તળાવ**—નાયગામ વિભાગમાં.

૧૨ **જાંબળી તળાવ**—માહિમ વિભાગમાં.

દ્વિપકલ્પો.

૧ કોલાબા—મુંબાઈ બેટની નૈરૂત્યે.
૨ વાલકેશ્વર—મુંબાઇ બેટની પશ્ચિમ દિશા એ.
૩ વરલી—મુંબાઇ બેટની વાયવ્યે.

ભૂશિરો.

૧ કોલાબા—કોલાબાની દક્ષિણે.
૨ વાલકેશ્વર—વાલકેશ્વરની દક્ષિણે.
૩ હાજીઅલ્લી—હાજીઅલ્લીની ઉત્તરે.
૪ મામા અજાની—મામા અજાનીની દક્ષિણે.
૫ વરલી—વરલીની ઉત્તરે.
૬ સીવરી—સીવરીની દક્ષિણે.

ડુંગરો.

૧ વાલકેશ્વરનો ડુંગર } મુંબાઇબેટની પશ્ચિમે ગીરગામ વિભાગમાં.
૨ મહાલક્ષ્મીનો ડુંગર }
૩ વરલીનો ડુંગર—માહીમ વિભાગમાં.
૪ મંઠલીનો ડુંગર—ઉત્તરે ગૌવરીમાં.
૫ રૌલીનો ડુંગર—ઉત્તરે સીવમાં.
૬ સીવરીનો ડુંગર—સીવરીમાં.
૭ ભંડાર વાડાનો ડુંગર—મજગામમાં

ગોદીઓ.

૧ સાસુન ડોક—કોલાબામાં.
૨ સરકારી ગોદી—કોટમાં.
૩ વિકટોરીયા ડોક } માંડવી વિભાગમાં
૪ પ્રિન્સીસ ડોક }

૫ પી૦ ઓ૦ કંપનીની ગોદી—મજગામ વિભાગમાં.

બંદરો.

પાલવાબંદર, બેલાર્ડબંદર, મોદીબંદર, પથરબંદર, કરનાકબંદર, માંડવી-બંદર, મસીદબંદર, વાડીબંદર, ચીચબંદર, કસેરબંદર, એલ્ફીસ્ટનબંદર, ટાંકબંદર, કોલસાબંદર.

રેલવેઓ.

બી૦ બી૦ એન્ડ સી૦ આઈ૦ રેલવે અને જી૦ આઈ૦ પી૦ રેલવે.

સ્ટેશનો.

જી૦ આઈ૦ પી રેલવેનાં—બોરીબંદર, મસીદબંદર, મજગામ, ભાયખલા, ચીચપુગલી, કરીરોડ, પરેલ, દાદર, માટુંગા, સીવ.

બી૦ બી૦ એન્ડ સી૦ આઈ૦ રેલવેનાં—કોલાબા, ચર્ચગેટ, મરી-નલાઈન, ચર્નીરોડ, ગ્રાંટરોડ, મહાલક્ષ્મી, પરેલ, એલ્ફીન્સ્ટનરોડ, દાદર, માટુંગા, માહીમ.

ટ્રામ્વેનાં સ્ટેશનો—સાસુન ડોક, ગ્રાંટ બીલ્ડીંગ્સ, મ્યુઝીઅમ ઇસ્ટ, (મુંબઈબેંક) મ્યુઝીઅમ વેસ્ટ, (સેક્રેટરીએટ) ફોર્ટ માર્કેટ, ક્રાફર્ડ મારકીટ, ધોબીતળાવ, કર્નાકબંદર, વાડીબંદર, ગીરગામ પોર્ચુગીઝ ચર્ચ, પાયધુની, નળબજાર, સી. પી. ટેન્ક, પીલહાઉસ, ચર્નીરોડ જંકસન, ગ્રાંટરોડ, ફોરાસ રોડ જંકસન, તારદેવ, બે ટાંકી, જે. જે. હાસ્પીતાલ, બેલાસીસ રોડ, મઝગામ, ઉભો પારસી, (શેઠ ખ. મા. નું બાવલું) જેકબ સરકલ, ભાયખલાનો પુલ, વીકટોરીઆ ગાર્ડન, લાલબાગ, પરેલ.

જોવા લાયક જગાઓ.

કોલાબાની દીવાદાંડી, કોલાબા ઓબઝરવેટરી, સેલર્સહોમ, મી. ટાટાની તાજમહાલ હોટેલ, સક્રેટરીયેટ, રાજાબાઈ ટાવર, હાઈકોરટ, જનરલ પોષ્ટ ઓફીસ, ટાઉનહોલ, ટંકશાળ, નવી ગોદી, રાણીનું પુતળું, બોરીબંદર સ્ટેશન, મ્યુનિસિપલ હાઉસ, એલ્ફીન્સ્ટન હાઈસ્કૂલ, ક્રાફર્ડ મારકીટ, વિકટોરીયા ગાર્ડન.

મુંબાઈ ઈલાકો.

સીમા.

ઉત્તરે બલુચિસ્તાન અને પંજાબ, પશ્ચિમે અરબીસમુદ્ર, દક્ષિણે મહીસુરપ્રાંત, અને મદ્રાસ ઇલાકો. પૂર્વે રજપૂતાના, મધ્ય હિન્દએજન્સી, મધ્યપ્રાત, વરાડ અને હૈદરાબાદ.

મુખ્ય ભાગો.

૧ સિંધપ્રાંત, ૨ કચ્છપ્રાંત, ૩ ગુજરાત પ્રાંત, (કાઠીઆવાડ સહીત) મહારાષ્ટ્રપ્રાંત, ૫ દક્ષિણુ મહારાષ્ટ્રપ્રાંત

મુખ્ય પર્વતો.

૧ હાલાપર્વત સીંધપ્રાંતમાં. ૨ ગિરનારને સેત્રંજો કાંઠીઆવાડમાં. ૩ વિંધ્યા ગુજરાતમાં નર્મદાની ઉત્તરે. ૪ સાતપૂડા ગુજરાતમાં નર્મદા અને તાપીનીવચ્ચે. ૫ સહ્યાદ્રિ અથવા પશ્ચિમઘાટ મહારાષ્ટ્રઅને કોકણુની વચ્ચે.

ભૂશિરો.

૧ **રાસમુરી**—કરાંચીની પશ્ચિમે. ૨ જગત પૉઇન્ટ-દ્વારકા પાસે. ૩ દીવહેડ-કાઠીઆવાડની દક્ષિણે.

મુખ્ય અખાતો.

૧ કચ્છનો અખાત કચ્છની દક્ષિણે. ૨ ખંભાયતનો અખાત કાઠીઆવાડની પૂર્વે.

સરોવરો.

મંચર સરોવર—સિંધ પ્રાંતમાં

નદીઓ.

૧ **સિંધુ**—સિંધપ્રાંતમાં વહે છે અને અરબી સમુદ્રને મળે છે.

૨ સેંત્રુંજી—કાઠીઆવાડમાં વહેછે અને ખંભાતના અખાતને મળેછે.

૩ મચ્છુ—કાઠીઆવાડમાં વહે છે.
૪ બનાસ
૫ સરસ્વતિ } ગુજરાતમાં વહેછે.
} કચ્છનારણને મળેછે.

૬ સાબરમતિ	૧૩ અંબિકા
૭ મહી	૧૪ કાવેરી
૮ નર્મદા	૧૫ ઔરંગા
૯ કીમ	૧૬ પાર
૧૦ તાપી	૧૭ કોલક
૧૧ મીંઢોળા	૧૮ દમણગંગા
૧૨ પૂરણા	

} ગુજરાતમાં વહેછે અને ખંભાતના અખાતનેમળેછે

૧૯ ગોદાવરી—મહારાષ્ટ્ર હૈદરાબાદ અને ઉત્તર સરકારમાં વહી બંગાળાના ઉપસાગરને મળેછે.

૨૦ ભીમા અથવા ચંદ્રભાગા—મહારાષ્ટ્રમાં વહી કૃષ્ણાને મળેછે.

૨૧ નીરા—મહારાષ્ટ્રમાં વહી ભીમાને મળે છે.

૨૨ કૃષ્ણા—દક્ષિણ મહારાષ્ટ્ર હૈદરાબાદ અને ઉત્તર સરકારમાં વહી બંગાળાના ઉપસાગરને મળેછે.

૨૩ તુંગભદ્રા—દક્ષિણ મહારાષ્ટ્રમાં વહી કૃષ્ણાને મળે છે.

સિંધપ્રાંતના જીલ્લા અને શહેરો.

જીલ્લા. શહેરો.

૧ કરાંચી—કરાંચીને કોટ્રી.

૨ થરપારકર—ઉમરકોટ અને નગરપારકર.

૩ હૈદરાબાદ—હૈદરાબાદ ને ઠઠ્ઠા.

૪ સક્કર—સક્કર, બક્કર, સેવાન, સીકારપુર.

૫ ઉપલો સરહદનો મુલક—જેકોબાબાદ.

૬ ખૈરપુરસંસ્થાન—ખૈરપુર.

કચ્છ પ્રાંતનાં શહેરો.

ભુજ, માંડવી, અંજાર, લખપત, તુણા, જખૌ, ભદ્રેશ્વર, કંથકોટ.

ગુજરાત પ્રાંતના વિભાગો અને શહેરો.

જીલ્લા	શહેરો.

અમદાવાદ—અમદાવાદ, વીરમગામ, ધોળકા, ધંધુકા, ધોલેરા, ઘોઘા, પ્રાંતીજ, સાણંદ.

૨ **ખેડા**—કપડવણજ, ઠાસરા, નડીઆદ, મહેમદાવાદ, માતર, આણંદ બોરસદ, ડાકોર, ખેડા, ઉમરેઠ.

૩ **પંચમહાલ**—હાલોલ, કાલોલ, દાહોદ, ગોધરા, શહેર અને ઝાલોદ.

૪ **ભરૂચ**—ભરૂચ, અંકલેશ્વર, વાગરા, આમોદ, જંબુસર અને હાંસોટ.

૫ **સુરત**—સુરત, રાંદેર, પારડી, વલસાડ, ચીખલી, જલાલપોર, બારડોલી, માંડવી, ચોર્યાશી, ઓરપાડ અને ઉદવાડા.

૬ **ખંભાત સંસ્થાન**—ખંભાત, તારાપોર.

૭ **વડોદરા સંસ્થાન**—વડોદરા, નવસારી, ગણદેવી, કડી, પાટણ મહેસાણા, અમરેલી, દ્વારકા, ધારી, દામનગર, વિજાપુર, વડનગર.

૮ **કાઠીઆવાડ એજન્સી**—રાજકોટ, વઢવાણ, સોનગઢ, માણેકવાડા જુનાગઢ, ભાવનગર, નવાનગર ધ્રાગંદ્રા, પોરબંદર, ગોંડળ, મોરબી ને લીમડી.

૯ **પાલનપુર એજન્સી**—પાલણપુર, રાધનપુર, ડિસા.

૧૦ **મહીકાંઠા એજન્સી**—સાદરા ને ઇડર.

૧૧ **રેવાકાંઠા એજન્સી**—નાંદોદ, બારીઆ, લુણાવાડા ને છોટા ઉદેપૂર.

૧૨ **પંચમહાલ એજન્સી**—નારૂકોટ.

૧૩ **સુરત એજન્સી**—વાંસદા, સચીન ને ધરમપુર.

મહારાષ્ટ્ર પ્રાંતના વિભાગો.

૧ **કોંકણ પ્રાંત**—મુંબઈ, થાણા, વાંદરા, વસઈ, કલ્યાણી, કુરલા, અલીબાગ, રત્નાગીરી, વિંગોર્લા, હરણાઈ, ઝવાર, જંજીરા ને સાવંતવાડી.

૨ **ખાનદેશ**—ધુળીઆને માલેગામ.

૩ **નાશક**—નાશક ને ત્ર્યંબક.

૪ **અહમદનગર**—અહમદનગર.

૫ **પૂણા**—પૂણા.

૬ **સતારા**—સતારા, મહાબલેશ્વર.

૭ **સોલાપુર**—સોલાપૂર, પંઢરપૂર ને બાર્સી.

૮ **ઝવાર સંસ્થાન**—ઝવાર.

૯ **અક્કલકોટ**—અક્કલકોટ.

૧૦ **સતારા એજન્સી**—ભોર, ફલટણ, ઔંદ અને જત.

દક્ષિણ મહારાષ્ટ્ર પ્રાંતના વિભાગો અને શહેરો.

૧ **કલાદગી**—કલાદગી અને વીજાપુર.

૨ **બેલગામ**—બેલગામ.

૩ **ધારવાડ**—ધારવાડ અને હુબલી.

૪ **કાનડા**—કારવાડ, કુમઠા અને હોનાવર.

૫ **કોલાપુર**—કોલાપુર.

૬ **સાવનુર**—સાવનુર.

૭ **મરાઠા જાગીર**—સાંગલી, જમખીંડી, મીરજ, કુરૂંદવાડ, મુધોળ અને રામદુર્ગ.

નદીઓ ઉપરનાં શેહેરો.

સિંધુ નદી ઉપર—શક્કર, બક્કર, લાડખાના, સેવાન, કોટ્રી, ઠઠ્ઠા, હૈદ્રાબાદ, અને સહાબંદર.

સરસ્વતિનદી ઉપર—સિદ્ધપુર.

સાબરમતીનદી ઉપર—અમદાવાદ અને સાદરા.

મહીનદી ઉપર—ખંભાત.

નર્મદાનદી ઉપર—ભરૂચ, શુકલતિર્થ નાંદોદ, ચાણોદ અને કરનાળી.

તાપીનદી ઉપર—સુરત, રાંદેર, વરીઆવ.

ગોદાવરીનદી ઉપર—નાશક અને ત્રંબક.

ભીમાનદી ઉપર—ભીમાશંકર પંઢરપુર અને સોલાપુર.

નીરાનદી ઉપર—ફલટણ.

કૃષ્ણાનદી ઉપર—મહાબળેશ્વર.

પ્રખ્યાત શેહેરો.

કરાંચી—સિંધપ્રાંતમાં મોટું બંદર છે.

દ્વારકા—કાઠીઆવાડમાં હિંદુ લોકોનું જાત્રાનું ઠેકાણું છે.

પાલીતાણા—કાઠીઆવાડમાં શ્રાવક લોકોનું જાત્રાનું ઠેકાણું છે.

ડીસા—લશ્કરની છાવણી છે.

સિદ્ધપુર—હિંદુ લોકોનું માતૃશ્રાદ્ધ કરવાનું ઠેકાણું છે.

ડાકોર—શ્રી રણછોડજીનું મોટું ધામ છે.

શુકલતીર્થ અને ચાણોદ—નર્મદાનદી ઉપર જાત્રાનાં ઠેકાણાં છે.

ઉદવાડા—પારસી લોકોના પ્રાચીન આતસબહેરામની જાત્રાનું ઠેકાણું છે.

મુંબાઈ—આખી દુનીયામાં પ્રખ્યાત બીજા નંબરનું શહેર છે.

નાશક ત્રંબક—ગોદાવરી નદી ઉપર જાત્રાનાં ઠેકાણાં છે.

મહાબળેશ્વર—હવા ખાવાની જગ્યા છે.

ખડકી—લશ્કરની છાવણી છે.

પંઢરપુર—શ્રી વિઠ્ઠલનાથજીનું મોટું ધામ છે.

સરકારી પ્રાથમિક શાળામાં ચાલતો

ગુજરાતી દેશી હિસાબ.

ભાગ ૧ લો.

કીમત ૧। (સવા) આનો.

	રૂ. આ. પૈ.		રૂ. અ
ગુ. બાળ પોથીના અર્થ.	૦—૨—૦	ગુ. છઠ્ઠીના અર્થ ...	૦—
ગુ. પહેલીના અર્થ ...	૦—૨—૦	ગુ. સાતમીના ,, ...	૦—
ગુ. બીજીના ,, ...	૦—૩—૦	સેહેલગણીત	૧—
ગુ. ત્રીજીના ,, ...	૦—૪—૦	છેલની વારતા	૧—
ગુ. ચોથીના ,, ...	૦—૫—૦	બદીયલની વારતા ...	૧—૦—૦
ગુ. પાંચમીના ,, ...	૦—૬—૦	ભાગવતસાર	૦-૧૨-૦

ઉપરના પુસ્તકો લેનારને ઘણીજ સારી રીતે કમીશન આપવામાં આવશે.

એશિવાય બધી જાતનાં ગુજરાતી પુસ્તકો મળશે.

મળવાનાં ઠેકાણાં

મુંબઈ—ડાહ્યાભાઈ જગજીવનદાશ ઠે. ભૂલેશ્વર આગળ ફીરંગીના દેવળ પાછળ; માવજી જેરામના માળામાં.

,, એન. ડી. મેહેતાની કું. બુકસેલર કાલકાદેવીના રસ્તાપર, પોષ્ટ ઑફીસની સામાં.

સુરત—નગીનદાસ ફકીરભાઈ બુકસેલર ઠે. હરીપરામાં ધીકાંટા આગળ અથવા લીમડા ચોક આગળ.

મુંબઈ—ખેતવાડી બ્યાકરોડ ઘર નં. ૧—૨ અને ૩ અહીંઆ "તત્વવિવેચક" છાપખાનામાં રા. ભીવા હરીએ છાપ્યું. તથા ડાહ્યાભાઈ જગજીવનદાસ